

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Megjelenik minden hó 15-én két íven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg. Nem tagok egész évre 2 trítal fizethetnek elő.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: az „Erdélyi Gazdasági Egylet“ titkári hivatalában (Kolozsvár, Belkőzép-u. 11. sz.) hová a lapot illető minden küldemények intézendők.

Hirdetések a legjutányosabb áron vétetnek fel.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet“ egy hónapja.

(1896. február.)

A millenniumi kiállítás ügyében, helyesebben: ez alkalomból az erdélyi részek mezőgazdaságának minél eklatánsabb bemutatása érdekében — egyletünk e hónapban is folytatta megkezdett működését.

Talán nem mondunk nagyot, ha e kiállításnak reánk, mezőgazdákra való fontosságát — úgy alkalmoszerűségénél, mint jellege és nagyságánál fogva — minden eddigi kiállítások jelentőségénél magasabbra becsüljük. Ezen véleményt, melynek bővebb megokolása bizonyára nem csak e helyen felesleges, azért hangsúlyozzuk, mert, — sajnos — az eddigi jelek szerint, e nagy nemzeti kiállításunkon erdélyi részeink mezőgazdaságának teljesen megfelelő bemutatása alig remélhető. Egyletünk ezirányu működése, bár a telhető intensivitással történik és eredményei is mutatkoznak — távolról sem elég erős legyőzni a tapasztalt közönyt, melynek okait valóban el nem képzelhetjük.

Egyletünk e hónapban is számos jónévü gazdát keresett meg e tárgyban, kik közül néhányan tettek is bejelentéseket. Az erdélyi jóhírü borok minél nagyobb quantumban való bemutatása céljából is külön felkérettek azon nagyobb bortermelők, kik még eddig bort be nem jelentettek s kiktől ez várható lenne.

Hogy egyletünknek az ezredéves kiállítás érdekében kifejtett

munkássága mily sikerrel járt eddig és mi lesz a végeredmény, arról még ezuttal részletesen nem számolhatunk be.

A gazdasági egyletek milleniumi kollektív kiállítására e hónapban két teljes virágzásban levő és zölden szárított komló növény-praeparátumot és több fajta ipari célra alkalmas nemes fűzet küldött fel egyletünk. Fel lesz küldve ezen felül összes eddigi kiadványainkból egy kisebb kollektív és intézkedés tételre nézve is, hogy hivatalos közlönyünk: az »Erdélyi Gazda« a kiállítás minden arra való helyiségeiben feltalálható legyen. A mennyiben pedig szükségesnek fog mutatkozni, főképp az időleges állatkiállítások alkalmából, az erdélyrészi kiállítók érdekeinek képviselője és támogatása céljából, egyletünk esetről-esetre megbízott képviselőt is küld fel.

Ezekben kívántuk röviden jelezni e tárgyban követett és követendő közérdekű munkásságunkat.

Egy másik — szintén nagyfontosságú és hazarészünk állategészségügyét első sorban érintő — kérdés: a sertésvésznek hozánk való behurczolása ellen kifejtett akció ügye is. A már ismert előzményekre való hivatkozással, utalunk e tárgyban a jelen számunk következő rovatában teljes szöveggel közölt erre vonatkozó *Ministeri* leiratra, mely a múlt számunkban is közölt (l. 64. 65. oldal) legutolsó felterjesztésünkre válaszul érkezett. Ezen kérdés ilyenformán — egy időre — a napirendről levehető.

Az előbbinél bizonyára nem kisebb fontosságú kérdés előttünk a fogarasi állami ménes ügye is. Tudvalevő, hogy a ménesnek a volt földmivelésügyi Minister által szándékolt feloszlata ellen egyletünk mily sikeres mozgalmat indított és köztudomású, hogy mostani Ministerünk ezen szándékot merőben elejtve, nemcsak a ménes fenntartását, hanem annak megfelelő átalakítását is megígérte múlt évi deczember 5-én a nála megjelent küldöttségnek, mely ezt akkor szóban és írásban is kérte. E hónap végén ezen ügyben — az ígért átalakítások végrehajtását kérve — újabb felterjesztést intézett egyletünk elnöksége a Ministerhez. (Mai első cikkünk bővebben foglalja e kérdéssel.)

Heremagytisztító raktárunk forgalma, mint rendesen, úgy az idén is e hónapban volt a legélénkebb. Február végén ugyanis az addig beküldött lóhere magpártik összszúlya majdnem

hat kocsit tett ki. E nagymennyiségű mag 23 küldeményben érkezett hozzánk s bár nagy része csak februárban érkezett be, mégis — remélhetőleg — a vetés idejéig az egész tisztitható lesz. Annyival is inkább hisszük ezt, mert már e hónap közepétől kezdve az áruraktár által újon hozatott harmadik aranka-rosta is működik.

A kolozsvári és brassói katonai élelmezési raktárból — egy-letünk közvetítésével — e hónap folyamán több mint 200 mm. takarmánykorpa használtatott fel egyletünk tagjainak gazdaságában.

Az egylet tulajdonát képező számos gazdasági szakmunkák és füzetekből, egyleti tagok megkeresésére, több mint száz példány lett februárban szétküldve, teljesen ingyen és bérmentve.

Állandó munkásságot fejt ki egyletünk hivatalos lapja: az »Erdélyi Gazda« útján és annak minél megfelelőbbé tétele érdekében — is. És e törekvésnek némi eredményei máris mutatkoznak a lapnak úgy szellemi, mint anyagi viszonyain. Ennek elbírálása azonban nem reánk tartozik s még most nem is időszerű.

Feliratilag intézkedett egyletünk arra nézve is, hogy a szeptember 17-iki nemzetközi gazda-kongresszuson, melyen mezőgazdasági nyomott helyzetünk okairól és az azon való segítés módzatairól lesz szó s melyre csak külön meghívás útján lehet elmenni, egyletünk minél több tagja vehessen részt.

Átiratilag megkereste Kolozsvár város hatóságát, hogy jövőre a gyapjувásárokon, az eladó gazdaközönség érdekeinek védelme céljából, hivatalos gyapju mérleget állítson fel.

Egyletünk *beléletéről* a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

Ülést tartott az egylet februárban kettőt; egy igazgatóválasztmányit és egy lapfelügyelő bizottságit, melyekről alább külön tudósítást közlünk.

Az *ügykezelés* februári adatai a következők: Iktatói szám február 29-én: 670, levonva ebből a januári 336 számot, marad: 334, melyből esik az érkezettekre: 256 drb, a kiadottakra: 78 drb. A 334 darabból volt ülési tárgy: 32 (Ebből ministeri leirat és felterjesztés: 3 drb); utalványozás: 29; elnöki: 27; titkári: 76; »Erdélyi Gazdára« vonatkozó: 58; állatkiál-

litási szakosztályi: 13; heremagrakt. ügyben: 31; bizalmi: 11; ad akta: 57.

A postakönyvek tanúsága szerint elküldetett a titkári iroda által e hónapban: 31 hivatalos és 413 portós levél. Ezen összesen: 444 levél 118 ügyben és ugyanannyi szöveggel iratott.

Ezekben tüntetjük fel — nagyjában — egyletünk február havi működését; az itt fel nem említettek a következő ülési referádákban vannak részletezve.

* * *

Igazgató-választmányi ülés. Február hó 20-án tartotta meg egyletünk választmánya rendes havi ülését.

Jelen voltak: *Szabó* József, elnök; Br. *Bánffy* Ernő, al-elnök; *Csermák* János, pénztárnok; *Molnár* Sándor, jogtanácsos; *Benkő* Mihály; Br. *Mannsborg* Sándor; *Szabó* Samu, *Vinczenti* Károly; Dr. *Szentkirályi* Ákos; *Jakab* László és *Tokaji* László, titkár.

A január havi pénztárforgalom 3954 frt 88 kr. bevétel, 1463 frt 59 kr. kiadás és 2491 frt 29 kr. maradvánnyal — helybenhagyatott.

Az 1895. évi egyleti z á r s z á m a d á s t felülvizsgáló bizottság tagjaiul megválasztottak: *Dávid* Antal, *Tóth* Zsigmond, *Vinczenti* Károly, *Benkő* Mihály, *Molnár* Sándor és br. *Mannsborg* Sándor.

Egyleti titkár felolvassa a január 30-iki lapfelügyelő bizottsági ülés jegyzőkönyvét (ülési tudósítás múlt számunkban jött) és bejelenti, hogy a folyó évi lap-hirdetések összege 1000 frtra emelkedett.

Az elnökség azon intézkedését, mely szerint az idei közgyűlésre az egylet 1895. évi működéséről egy az eddigiéknél bővebb és részletesebb *évi jelentő* kiadását a titkári hivatalnak engedélyezte és ezen füzetalakban kiadandó jelentés kiadási költségeinek fedezésére megfelelő mennyiségű hirdetés is felvételre — a választmány jóváhagyó tudomásul vette és a jelentés felülvizsgálására *Szabó* Samu és *Jakab* László tagokat kérte fel.

Felolvasatott Kolozsmegye alispánjának a k ö b á n y a i s e r t é s p i a c z e l z á r á s á r ó l szóló értesítése.

Felolvasatott a magy. áll. vasútak gépgyárának $\frac{1}{10}$ kedvezmény-ajánlata, mely lapunk más helyén van ismertetve.

Az *»Erdélyrészi méhész-egylet«* hivatalos lapja részére a folyó évre 150 frt segély szavaztatott.

Elintéztetett számos, a millenniumi kiállítással kapcsolatos ügy.

Tudomásul vétetett a heremagtisztító-raktár eddigi működéséről szóló jelentés.

Bereczky Máté, nagynevű pomológusunk szobrára megszavaztatott 50 frt.

A székely-kereszturi bikakiállítás és vásárra kiküldi az egylet képviselőiül: ifj. *Lészay Ferencz* és *Jakab László* tagokat.

Határoztatott, hogy a keresk. Ministertől az egylet magánosokhoz intézendő levelezéseire is portómentesség kéressék.

Új tagokul bejelentettek: Alapító tagokul: *Kolozsvármegye* és *Deák Ignác*; évdíjas tagokul: *Szilágyi Miklós*, *Balogh Gergely*, *Háromszékvármegye gazdabizottsága*, *Fodor Ferencz* és *Czecz Gyula*.

Több folyó ügy elintézése után — a gyűlés eloszlott.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lapfelügyelő-bizottsági ülés. Egyletünk hivatalos lapjának felügyelő-bizottsága február hó 29-én ülést tartott.

Jelen voltak: Br. *Bánffy Ernő*, elnök; Br. *Mannsberg Sándor*; Dr. *Szentkirályi Kálmán*; *Szabó József*, egyl. elnök és *Tokaji László*, titkár-szerkesztő.

Ezen ülésen, a lap márcziusi számának a szerkesztő által bemutatott tartalma — jóváhagyatván, egyéb jelentős kérdés nem merült fel.

* * *

Igazgató-választmányi ülés. Márczius hó 6-án tartotta egyletünk folyó havi rendes ülést.

Jelen voltak: *Szabó József*, egyl. elnök; *Csermák János*, egyl. pénztárnok; *Gyárfás Benedek*; *Reuch Albert*; *Benkő Mihály*; *Jakab László*; Gr. *Wass Béla*; Gr. *Béldi Kálmán*; *Simay Ferencz*; ifj. *Lészay Ferencz*; Dr. *Szentkirályi Ákos*; Br. *Feilitzsch Arthur* és *Tokaji László*, egyl. titkár

A február havi pénztárforgalom 3486 frt 94 kr. bevétel, 619 frt 74 kr. kiadás és 2867 frt 20 kr. maradvánnyal jóváhagyatott.

A folyó évi rendes közgyűlés ideje április 30-ára tüzetett ki.

Földmivelésügyi minister leirata a *katonai lövésárok* tárgyában — tudomásul vétetett. (L. lapunk más helyén.)

Elintéztetett több millenáris kiállítási ügy és megkeresés.

Egyleti titkár kivonatosan ismerteti a *kőbányai sertés-hizlaló részv. társaság* múlt évi jelentését, mely szerint az 1895. évi forgalom fél millió darabbal csökkent az előző évihez képest.

Új tagokul bejelentettek: *Hegedüs Sándor*, orsz. képviselő és *Zeyk Gábor* alapító tagokul; *Hegedüs Géza*, *Eczeken János*, *Szász József*, *Szász István*, *Puskás Jenő* és *Iszlay László* évdi-jas tagokul.

T—i.

* * *

Közgyűlési meghívó. Az »*Erdélyi Gazdasági Egylet*« ez évi alapszabályszerű *rendes Közgyűlését* április hó 30-án, csütörtökön d. e. 10 órakor tartja meg az egylet hivatalos helyiségében (Kolozsvártt, belközép-utca 11, szám alatt), melyre az egylet összes tagjait tisztelettel meghívja: *Az Elnökség.*

* * *

Meghívó. Az erdélyi gazdasági egylet igazgató-választmánya 1896. április hó 23-án (csütörtökön) d. u. 4 órakor ülést tart az egyesület hivatali helyiségében, melyre a tag urakat van szerencsénk meghívni. *Az Elnökség.*

Meghívó. Az erdélyi gazdasági egylet lapfeliigyelő-bizottsága 1896. márczius hó 31-én (kedden) d. u. 4 órakor ülést tart az egyesület hivatali helyiségében, melyre a tag urakat van szerencsénk meghívni. *Az Elnökség.*

MINISTERI INTÉZKEDÉSEK.

— *A sertésvész ügyében.* 3673—III/2. Folyó évi január hó 11-én 150. sz. a. kelt felterjesztésére értesitem a gazdasági egyesületet, hogy állatjárványok miatt az ország egész területére csak egyöntetű és oly forgalmi korlátozásokat léptethetek életbe, a melyekre az állategészségügyi törvény jogi

alapot ad s a mely forgalmi korlátozások a gazdaközönségre nagyobb hátrányokkal nem járnak, mint a mennyi biztosítékok azok az állategészségügy védelmére nyújtanak. Ez okból a gazdasági egyesületnek azon kérelmét, hogy az erdélyrészi vészmentes vármegyék területére a fertőzött törvényhatóságokból a sertéseknek lábbon való hajtása egyáltalán betiltassék, a vasúton való szállítás pedig csak oly intézkedések mellett engedélyeztessék, hogy a sertésszállítmányok az érkező állomáson 10 napon át állatorvosilag megfigyeltessenek, teljesíthetőnek azért sem találtam, mert ily intézkedés, amellet, hogy a forgalom tulságos korlátozása daczára a gazdasági egyesület által jelzett cél elérését biztosítani egyáltalán nem képes, másrészt a külföld által sertéseink bebocsátásánál követe: eljárásra nézve is károsításunkra kihasználható precedens gyanánt szolgálhatna. Egyuttal megjegyzem, hogy az 1888. VII. t.-cz. 14. §-a nem rendeli el a közfogyasztásra szánt sertéseknek levágás előtt és levágás után való *orvosi* vizsgálatát s minthogy megfelelő számú állatorvosi személyzet hiányában egyszerűen lehetetlen is volna ily intézkedést nálunk végrehajtani, a gazdasági egyesületnek erre nézve kifejezett kívánságát sajnálatomra nem teljesíthetem. Kelt Budapesten, 1896. évi márczius hó 2-án. *Darányi* s. k.

— *Katonai lóvásár.* A hadsereg lószükségletének fedezése végett a Királyhágón túli vármegyék területén Deésen folyó évi márczius hó 16-án, Gyéresen f. é. márczius hó 17-én, Maros-Vásárhelyen 1. é. márczius hó 19-én, Kőhalomban f. é. márczius hó 21-én, Brassóban f. é. márczius hó 23-án, Sepsi-Szent-Györgyön f. é. márczius hó 24-én, Zabolán f. é. márczius hó 26-án, Nagyszombatban f. é. márczius hó 28-án katonai lóvásár fog tartatni. Ezen vásárlásra egy kiküldött katonai bizottság fog megjelenni, mely az elővezetett lovak közül meg fogja vásárolni mindazokat, melyek katonai célokra alkalmasoknak és arra nézve megfelelőeknek fognak találtatni. Miután a főcél az, hogy a hadsereg részére minden közvetítés nélkül egyenesen a tenyésztőktől vétessenek meg a lovak, annál fogva figyelmeztetnek a tenyésztők, hogy teljes bi-

zalommal vezessék elő katonai célokra alkalmas eladó lovaikat és tulzott árak követelése által a megvételt lehetetlenné ne tegyék, miután mindenestre jobb árakat kaphatnak ezen közvetlen eladás által, mint az esetben, ha lovaikat közvetítők útján juttatják a hadsereghez. Alkalmas minden szilárd testalkatu, jó mozgást és kitarást ígérő, tulságos használat által még meg nem rontott s a katonai szolgálatot gátló hibával nem bíró 4 egész 7 éves és legalább 158 centiméter magas ló. A 7 évet már meghaladt lovak semmiestre sem vétetnek meg, valamint a 158 centimeteren (vagy 15 markon) alóli lovak közül csupán kivételképen vétetnek meg egyes olyan példányok, melyek kiváló jó testalkatuk és kitünő vérrrel bírnak. Ez alkalommal 3 évet betöltött csikók is fognak vásároltatni, azonban csupán egyes olyan példányok, melyek kiváló jó alkatuknál és nemes származásuknál fogva a katonai csikótelepekben való felnevelésre alkalmasaknak látszanak. A megvett lovak azonnal a helyszínen átvétetnek és készpénzben kifizettetnek. Az elővezetés helye a város-, illetőleg községházán tudható meg. *A földművelésügyi m. kir. minister.*

— *Tenyészbikák beszerzése.* 11515 sz./IV. 2. Az erdélyi vármegyék egyes községeiben mutatkozó tenyészbika-szükséglet részbeni fedezhetése céljából nagyobb számu ily apaállatra levén az államkincstárnak szüksége, *Tulogy Samu* tordai felügyelőt megbiztam, hogy az erdélyrészi tenyésztők és gulyabirtokosoknak eladásra kijelölt magyar fajta növendék bikaállományát szemlélje meg és a mennyiben azok között a köztenyésztés igényeinek kifogástalanul megfelelő oly egyedek találhatók, melyeket a folyó év tavaszának beálltával községeknek tenyésztési célokra közvetlenül átadni lehet, azokat vásárolja meg. A bevásárolt apaállatokat a köztenyésztés érdekében oly községek bikaszükségletének fedezésére fogom felhasználni, melyek megfelelő minőségű és számu apaállatokkal nem rendelkeznek és ebbeli szükségletöket csakis állami segély nyújtása mellett képesek rövidebb idő alatt kielégíteni. Tekintettel a felhozottakra, felkérem a gazdasági egyesítet, hogy a működése területén levő tenyésztőknek és gulyabirtokosoknak eladásra kijelölt magyar fajta növendék-bika állományának kimutatását *Tulogy Samu* felügyelővel (*Torda*) jelen leíratomra való hivatkozással minél előbb közölje, ide pedig előlegeser szerzett alapos tájékozódás után tegyen részletes jelentést és javaslatot arra nézve, hogy mely községek és minő kedvezmények mellett volnának a folyó év tavaszán közbenjárása útján tenyészbikákkal ellátandók.

A bikákat az egyes községek vagyoni viszonyaihoz mérten a becsérték 20—30%-ának elengedésével és három féléves fizetési részlet mellett szándékozom a községek részére átengedni.

Jelen leiratomnak mi módon történt végrehajtásáról legkésőbb folyó évi márczius hó végéig kérek kimerítő jelentést. Kelt Budapest, 1896. évi február hó 23-án. *Daranyi s. k.*

— *Bika-árverés.* A kolozsi m. kir. állami gulyatelepnek (Kolozsvármegye, posta Kolozs, távirdaállomás Kolozskara) boozsi tanyáján f. évi ápril hó 15-ikén nyilvános szóbeli árverés útján, készpénzfizetés ellenében 23 darab $2\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ éves saját tenyésztésű számfelatti, tenyésztésre alkalmas, magyar-erdélyi fajtájú gulyabeli növendékbika fog eladatni. Venni szándékozók a Kolozsvárról reggel 8 óra 40 perczkor induló személyvonattal a »boozsi« 95. számú órházhoz érkezhetnek, honnan a tanya néhány percz alatt gyalog is elérhető, hol azonban az intézőségnek előzetes értesítése esetén az érkezők rendelkezésére fogatokról gondoskodva lend. Budapest, 1896. évi február 24. *Földművelésügyi m. kir. minister.*

— *Gyümölcsészeti tanfolyam Kolozs-Monostoron.* A földművelésügyi Minister Kolozs-Monostoron (a m. kir. gazdasági tanintézetben) ápril hó 7—16-ig gyümölcsészeti tanfolyamot rendeztet. Célja ezen tanfolyamnak: *a)* hogy ezen tanfolyamon a fiatalabb és a fatenyésztés iránt érdeklődő faiskolakezelő-tanítók a faiskolakezelés és gyümölcsstenyésztésben ugy elmeletileg, mint gyakorlatilag szakszerű kiképeztetést nyerjenek; *b)* hogy a tanfolyamot sikerrel végzett faiskolakezelő tanítók közül a községi faiskolákhoz alkalmas járási felügyelők legyenek a vármegyék által kiszemelhetők; és végül *c)* hogy a gyümölcsstermeléssel foglalkozó földbirtokosoknak alkalom adassék arra, hogy a gyümölcsfa-nemesítés, kezelés és ápolásban kellő útmutatást nyerhessenek. A kolozs-monostori tanfolyamra 16 tanító fog az állam költségére fölvétetni, akik egyenkint 15 frt útiállományban és napi 1 frt 50 kr. ellátási díjban fognak részesítettetni. Az állami öszöndíj mellett felveendő faiskolakezelő-tanítókon kívül mindegyik tanfolyamra fel fog még vétetni 3—4 földbirtokos és gazdatiszt is, a kik azonban állami ellátásban nem részeseülnek. A tanfolyamot állami költségen végzett hallgatók az országos gyümölcsészeti ministeri biztos jelenlétében elméleti és gyakorlati vizsgálatot tesznek és ennek eredményéről

bizonyítványt nyernek. (Üdvözljük ezen intézményt, mint olyat, mely egy bevált kezdetnek sikeres folytatása s mely népünk hajlamainak irányítására kedvezően foly be.)

A fogarasi ménes ügye.

Köztudomásu, hogy a fogarasi állami ménes felosztatásáról szóló híresztelések még az 1894. év végén megkezdődtek s hogy egyesületünk már ekkor feliratilag kérte a Ministeriumtól ezen reánk sérelmes terv elejtését. E kérés után jó ideig semmi hir nem volt hallható. Pár hónap után azonban megint arról értesültünk, hogy a tervezett felosztatás csakugyan végre fog hajtani.

Az ügy ezen állásában a múlt évi augusztus 30 án itt megtartott népes gazdaértekezlet kezdeményezése (l. »Erd. Gazda« 1895. IX. sz. 288. l.) és az állattenyésztési szakosztály felszólítása folytán egyesületünk oly hatásos tevékenységet fejtett ki, hogy ma már a fogarasi állami ménesnek nemcsak további fenntartása, — de még annak — a mi viszonyainkhoz való — helyes irányu átalakítása is, bizony várható.

Az egyesület ez ügyben kifejtett akciója jórészt ismeretes már olvasóink előtt (L. »Erd. Gazda« 1895. évf. előbb idézett és XI. sz. 326. l. XII. sz. 400. l.) s ezuttal csupán két legutóbbi felterjesztésünk bemutatása a célunk, mint amelyek már a megállapított és illetékes helyen el is fogadott konkrét javaslataink kivételére vonatkoznak.

Múlt évi december hó 5-én, egyesületünk elnökének vezetése mellett, egy küldöttség személyesen adta át jelenlegi földmivelésügyi Ministerünknek a következő feliratot:

Sz. 1235 - 895. Nagyméltóságú Minister Úr! Kegyelmes Urunk! A fogarasi állami ménes és illetőleg az erdélyi részekben fenn tartandó egy állami ménes érdekében már volt szerencsés az erdélyi

részek gazdaközönsége Nagyméltóságod elődjéhez felterjesztést intézni.

Az akkor megindult mozgalmat figyelemmel kísérvén, az erdélyi lótenyésztésre életkérdésnek tartjuk, hogy a fogarasi állami ménes a mostani igények és szükséglet szerint átalakítva, esetleg más helyen berendezve, fentartassék.

S éppen ezért sietünk megragadni az alkalmat, hogy ez ügyben azzal a nyíltsággal és őszinteséggel, a mely kötelességünk, Nagyméltóságod előtt legjobb meggyőződésünket tolmácsoljuk.

Az állami ménesek hasznát és szükségét bizonyítani épen most, a mikor a konstans anyag ápolását nem lehet a magán birtokosoktól várni, a kik a birtokok felaprózódása és a nehéz gazdasági viszonyok folytán e feladatra kevésbé képesek vállalkozni, mint valaha, úgy hisszük felesleges és ép oly felesleges bizonyítani azt, hogy a honvédelmi és közgazdasági tekintetből egyaránt fontos erdélyi lónak jelességét, szívósságát, kis igényeit és eredetiségét épen az erdélyi égalj, az erdélyi föld adja meg s tehát az ország más része az erdélyi részekben czéltudatosan üzendő méneskezeléssel saját speciális irányait tekintve, nem versenyezhet.

Tudatában tehát egy erdélyrészi állami ménes fontosságának, hogy a legkielegítőbb nézetet nyilváníthassuk, az erdélyi lótenyésztőktől és más ahhoz értőktől tüzetes véleményt kértünk. E vélemények, a melyek ép oly kiválók szakértelmüknél, mint ügyszertetüknél fogva, beérkeztek s azokat kellő higgadsággal s az állam pénzügyi terheire is figyelemmel mérlegeltük s ennek eredményeként, a messzebb menő és nagyobb költséggel járó tervektől jelenleg eltekintve, azzal a kérelemmel járulunk Nagyméltóságodhoz, hogy kegyeskedjék *a fogarasi állami ménest ez idő szerint fenntartani, azonban azt úgy átalakítani, hogy a népies tenyésztés igényei mellett (a melynek a helyes módon üzött lipizzai tenyésztés megfelelő), a középbirtokosság igényeire, azaz a hadi szükségletre alkalmas és legtöbb irányban keresett jó tisztí campagne lovak előállítására is alkalmassá tétessék s főleg, hogy az oly kiváló erdélyi anyag legjobb példányaiban összegyűjtessék és fentartassék.*

E czélből legezészerűbbnek véljük, hogy a jelenlegi lipizzai fajtából a legmegfelelőbb törzs, mintegy harmincz kanczával meghagyassék, azonkívül az erdélyi istállókból legalább negyven anyállat méltányos árban szakértő bizottság által megvásároltassék s végül Kisberről vagy Mezőhegyesről az erdélyi anyag pótlására huszonöt-harmincz magas félvér kancza áthelyeztessék.

Az erdélyi istállókból beszerzendő anyakanczák vásárlására számításunk szerint mintegy harmincezer forint elégséges. A háromféle pépinière állomány részére pedig a legmegfelelőbb apaáll-

tok az állami ménesekből volnának rendelkezésre bocsátandók s azok kiválasztására vegyes bizottság lenne kiküldendő, a melyben az erdélyi gazdasági egylettől kijelölendő szakértők meghívását is óhajtanók.

E részlet kérdések megállapítása azonban még csak ezután következő feladat volna, a mire nézve szolgálatainkat van szerencsénk készséggel felajánlani s annak igénybe vételét kérni.

Ügyünket Nagyméltóságodnak hazafias bölcsességébe s jóindulatába ajánlva, vagyunk kiváló tiszteletünk nyilvánítása mellett alázatos szolgálói: Kolozsvár, 1895. november 28. *Szabó* József, az erdélyi gazdasági egylet elnöke. Gr. *Bánffy* György, az erdélyi gazdasági egylet állattenyésztési szakosztályának elnöke. Gr. *Bánffy* Ernő, az erdélyi gazdasági egylet alelnöke.

Ezen felterjesztésben már a közóhajnak megfelelő javaslat foglaltatik s annak ily irányu kivitelét ez alkalommal a Minister meg is ígérte. Azon újabb felozlatási hírek tehát, melyek az ügy ezen lényeges fordulata óta szárnyra keltek, amint azt illetékes helyről nyert információink is egyenesen kizárják — Balappal egyáltalán nem bírnak. Mindazonáltal és ez utóbbi körülményre való tekintet nélkül, helyesnek és időszerűnek találta egyletünk ezen legfelsőbb ígélet beváltását egy újabb felirattal is kérni.

E legutóbbi felirat a következő:

Sz: 672 — II./11./1896. Nagym. Minister Úr! Kegyelmes Urunk! Tiszteletteljes hivatkozással múlt évi november 28-án kelt és december hó 5-én küldöttségileg benyujtott 1235. sz. felterjesztésünkre és Nagyméltóságodnak ez alkalommal tett kegyes ígéletére, ujólag mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a fogarasi állami ménés érdekében beadott kérésünket, melynek eredményét hazarészink gazdaközönsége a legélénkebb érdeklődéssel várja — elintézni és arról egyletünket értesíteni kegyeskedjék. Kolozsvárt, 1896. márczius 1. *Szabó* József egyt. elnök. *Tokaji* László egyt. titkár.

Reméljük és hisszük, hogy ezek után a fogarasi állami ménés kérdése, melynek erdélyrészi lótenyésztésünkre való vitális fontosságában ma már senki sem kételkedik, mindnyájunk megelégedésére és a köznek javára nyer elintézést.

T—i.

A csicsókatermesztésről.

A csicsóka (*Helianthus tuberosus*) éjszak-amerikai növény és a napraforgó (*Helianthus annuus*) családhoz tartozik; állítólag déli Mexikóból származott Európába, hol ezt a burgonyánál elébb termesztették. Minden részében kisebb, mint a napraforgó és gyök-tővén körtealaku gumókat terem, melyek közép nagyságu burgonya nagyságuak, ehetők, de kevésbbé táplálók a burgonyánál és articsókára emlékeztető vagyis hasonló ízűek. Tehát mint élvezeti növény kevésbbé alkalmas és nem is e célra termesztetik, hanem mint állati jeles takarmány és szeszgyártásra nagyon alkalmas növény, mely a legrosszabb földben megterem és kevés gondozást igényel, azért nevezetesen figyelemre méltó.

A gumókat kiválóan kedvelik a sertések, de leforrázva a szarvasmarha is fogyasztja, különösen burgonya vagy czéklával vegyítve. De a lovak is szívesen eszik és nagyon jól néznek ki tőle. A levélzete jó táplálék a juhok számára, de máskülönben is mint alom felhasználható, szára szintén hasznos, mint gumója, és zölden szárítva kell használni, de mivel az már szeptemberben levágandó, a gumótermésben csökkenést idéz elé ugyan, de 150 kg. zöld csicsókaszár felér 60 kg. szénával.

Ezen növény annyira igénytelen, hogy az egyszeri elvetésen kívül alig igényel más munkát. A csicsóka egyetlen fajtát termesztik, melynek gumója piros, de mivelés által több válfaja támadt, különösen a sárga gumóju.

Az égaj- és talajra nézt legkisebb igénynyel van, kiállja a legnagyobb foku hideget, csupán a tulságos nedvesség árt neki. Állítólag a csicsóka érzéketlensége a hideg iránt nedvének nagy sűrűségéből támad, míg a legnagyobb szárazságtól sem szenved sokat s ha levelei lefonyadnak is ilyenkor, de egy éjjelen keresztül újból felüdülnek. A száraz, könnyü talaj a csicsókának a legalkalmasabb és ez adja a legnagyobb terméseket 20—30 éven keresztül és megterem ugyanazon helyen minden trágya nélkül, azouban trágyázva kielégítőbb terméseket nyújt, tehát 3 évben legalább egyszer trágyázni tanácsos; ekkor a ritkult helyek pótlandók ültetés által.

A csicsókagumó földje mint a burgonyának előkészítendő és kora tavasszal, de tél alatt is, kézzel ültetjük, kapával fészket ké-

szitvén, ebbe tehetünk korhadt trágyát, erre a gumót és földdel takarjuk be.

Egy kat. holdra mintegy 2—3 metermázsa maggumó kell, a szerint, mint nagyobbak vagy kisebbek. Egy hold termés 160—200 mm. gumót és 120 mm. szárt is kiad.

2000 kg. csicsókagumó ad körülbelül 2250 liter folyadékot, 100 kg. pedig 80 kg. trebert és 16—19 kg. szörpet (glucose) és miután 100 kg. szörp (glucose) vegyi hasonlat szerint 51 kg. 120 abs. szeszt ad, nyerni lehet 100 kg. csicsókagumóból 9 kg. 65 abs. szeszt.

Ezen növény minden földnemben termelhető, legtöbb természet ad első helyen a nagyon száraz tőzeges homok, utána a homokos agyag, tiszta vízholdta homok és legkevesebbet a meszes föld és nem terem általában vizenyős, mocsáros földben; de mindenütt, hol cukorrépa és sárgarépa nem teremne meg a kis földréteg vagy annak szegény volta miatt. Nincs betegségnek alávetve, semmiféle rovar nem tesz kárt benne, elvisel nagy hideget és hasonlóan szárazságot is, de azonban mindenestre igen meghálálja a trágyázást és némi ápolási munkát, mely a földet jó erőben és karban tartja és a növény fejlődését előmozdítja.

A legháladatlanabb föld is kellően elkészítve, igen hálás termés-eredményeket biztosít. Szeszgyártásra igen alkalmas és több szeszt eredményez a hasonló mennyiségű cukorrépánál. Több vegyvizsgálat szerint áll pedig a csicsókagumó 24% száraz anyag és 76% vízrészből. A cukortartalom pedig a száraz anyagának súlya 68%-át teszi ki, tehát 100 kg. csicsókagumóból kerül ki 16 destilálható szörp (glucose). Összehasonlításként ad 100 rész cukorrépa csak 12% száraz anyagot és 88% vízrészt — és ugyanannyi (100 rész) sárgarépa 13% száraz anyagot és 87 vízrészt. Ebből is látható, hogy a csicsókagumó kétannyi száraz anyaggal bír a cukorrépánál és hogy más növény nem tartalmaz annyi tápanyagot vagyis husrészt és így nem ad ennél több trágyaanyagot vissza.

A művelési költségekre nézve érdekesek a Grigorai francia gazdasági iskola következő adatai. Az első évben kerül egy hektar, ha 230 mm. istálótárgyát alkalmazunk 353 frankba, melyből levonva a szárazak értékét 95 frankot,

258 frank,

vagyis 1000 kg. csicsókagumóért kiadtunk 10 frankot. A második és következő évben állnak a művelési költségek, betudva 10,000 kg. istállótrágya értékét, 110 frankba, vagyis 1000 kg. csicsókagumóért kiadtunk 4 frank 40 cm.-t.

Belgiumban homoktalajon egy hektárra 400 kgr. szárított vegytrágyát alkalmaznak, melynek értéke 80—100 frank s az eredmény átlag 300 mm. gumó és 150 mm. szár.

Belterjesen és műtrágyák alkalmazásával évente hektáronként 1000 kg. 186 frank értékű műtrágyával 600 mm. termést is értek el.

A szeszfőzés által a csicsókagumóból csakis a cukorrészek lugoztatnak, illetve vétetnek el s a takarmány-anyag ugyszólván változatlan hátram marad — tehát ugyanannyi, mint a csicsóka-anyag forró víz általi kilugozás előtt.

Mr. Boussingault hirneves gazdasági vegyész szerint 100 kgr. széna tápértékének 250 kgr. csicsókagumó felel meg. De az állatok nem pusztán tiszta csicsókával étetendők, hanem azt vegyíteni kell széna, szalma, szecska stb.-vel.

Példaképpen szolgáljanak a következők:

Egy 400 kgr. nehéz fejős tehénnek adagja naponta: 5 kgr. széna, 10 kgr. csicsókatreber, 3 kgr. alomszalma.

Egy annál nehezebb, illetve nagyobb tehénnek: 7 kgr. széna, 19 kgr. csicsókatreber, 3 kgr. alomszalma.

Egy 750 kgr. súlyu munka-ökör napi adagja: 7 kgr. széna, 12 liter zab, 5 kgr. csicsókatreber, 3 kgr. alomszalma.

Mr. de Gasparin szénaétetéssel számít egy ökör 3 havi hizalására: egy ökör beszerzése 132 frank, 1800 kg. széna 3 óra 108 frank, kezelés 750 frank = 24750 frank.

Bevétel husért 350 kgr. à 80 frk. = 280 frk; haszon 3250 frk, de ha csicsókatrebert használtunk volna, áll a kiadás:

Egy ökör beszerzési költsége 132 frk, 600 kgr. széna 36 frk, 3000 kgr. csicsókatreber 24 frk, kezelés 75 frk = 1995 frk; levonva 350 kgr. hus 280 frk értékéből, haszon 8050; lett volna tehát 50 frankkal több.

Angolhon cukorrépa-szeszfőzdéiben számították hasznukat régebben minden hizó ökör után hetenként 8 frank 855 ctm.-re, de mióta csicsókagumót használnak, kétamnyi hasznuk van.

Juhok kitünő conditióban tarthatók csicsókatreberrel, de ugy nekik, mint a szarvasmarháknak kevés hozzáadagolás szükséges.

A juhok napi adagolása hizlalás végett első hétre: széna 0·5 kgr., csicsókatreber 3·0 kgr., alomszalma 0·5 kgr., mely adagok az utolsó hetekben: széna 0·75, csicsókatreber 2 00, alomszalma 0·2 kgr.-mal emelhető.

Szárnyasainknak, de különösen a pulykáknak a csicsókatreber kukoriczaliszttal felhintve, kitünő eledel.

Ha pedig a gazda költségét tulságosan, minden 1000 kgr. csicsókéért 10 frankba (6 frt) számítják, akkor is, ha hektáronként az átlagtermés 27,000 kgr. vagyis 450 hektoliter 270 frank, 80°], vagy 21,600 kgr. treber 173 frank = 443 frank; fizet a szeszfözde 27,000 kgr. à 20 frk 540 frank; haszon tehát csak 97 frank, ha már a szeszfözdenek nyersen eladják — de ebből következik, hogy a szeszfözde annak 0·5 részét a treberből ingyen kapja; a marhahizlalás előnyén kívül még 97 frankot nyer egy hektár termésén.

Ezen hektáronként nyert 21,600 kgr. treberrel pedig 4500 kgr. széna és 2700 kgr. szecsakázott szalmával együtt tiz drb marhát három hónapig hizlalt lehet. S ha e szerint a mivelési költséget nem számítjuk, mit mindenki maga részére kiszámíthat adott körülményeinél fogva, áll a haszon, ha a szeszfözdenek termésünket eladjuk, hektáronként 540 frank, visszavásárolván a trebert 216 frankkal, haszon 324 frank, mely egy katasztrális holdon körülbelül 90 frt bruttó jövedelemnek felel meg.

Ezen elébocsátott adatokat közzéteszem részint saját tapasztalataim, részint olvasmányaim, de legnagyobbrészt egy véletlen megösmert hollandi gazdaszati mérnök által közölt jegyzetekből. — Csicsókát én is ültettem, hogy fogolyállományomnak nyílt mezőn menedékes sűrűséget neveljek, mely helyet kiválóan fel is keresik. A termett gumókat sem sertéseim turása, sem munkásaim falánk-sága nem birta kiirtani, úgy, hogy azon a kis helyen minden évben sűrűn terem. Azonban helyes kezelés mellett teljes hitelt adok adataimnak s ha igaz mérnököm állítása a szesznyerésre nézt, akkor egy oly növény ez, melyet fel kell karolnunk. Tegyenek kérem gazdatársaim kísérletezést, vegyelemezésökre pedig a szeszfözés tekintetéből vegyészaink elemezést, mert mi jó és alkalmas Franciaország, Belgium vagy Angolhonban, miért ne volna nálunk is, hol

— különösen Erdélyben — elég kevés rétegű földünk van s ha beválik, akkor igen fogok örülni merész közleményemen, midőn a mai ringes, kartelles és krachos időben is állapotainkban némileg hasznunkra fordíthatunk egy kevésbé ismert és megvetett növényt.

Szöcs Károly.

A borjunevelésről.

Ha figyelemmel kísérjük gazdasági szakirodalmunkat, lépten-nyomon azon üdvös tanácssal találkozunk: »fordítsunk nagyobb gondot az állattartásra, mert a mostani nyomott gabonaárak mellett csak így válik lehetővé válságos gazdasági helyzetünk javítása.« Én is készséggel aláírok minden ily irányu törekvést és jelen soraimmal is ez ügynek vélek némi szolgálatot tenni, midőn felhívom a mértékadó körök figyelmét egy eddig — legalább tudomásom szerint — egyáltalán figyelembe nem vett, szomorú körülményre.

Senki által el nem vitatható tény az, hogy oly sok, jó és hazai viszonyaink között megbecsülhetetlen tulajdonságokkal megáldott szarvasmarha-fajtánk létszámának egy igen tekintélyes tömegét a paraszt gazdák szolgáltatják, de egyuttal az is bizonyos, hogy éppen az általuk forgalomba hozott egyedek hagynak minőség tekintetében a legtöbb kívánni valót maguk után. És vajjon minek tulajdonítható ez? Talán a rendelkezésükre álló tenyészanyag selejtes voltának, vagy a tenyésztés körüli szakértelem teljes hiányának? Nem vonom kétségbe: lehet és van is befolyása az eredményre az említett tényezőknek is, de a fő hiba, szerény véleményem szerint: *a borjúk felnevelésének módjában* keresendő. Hiszen jó állapotja — hála a kormány idevonatkozó intézkedéseinek — ma már minden valamirevaló községnek van és elvégre ez a fő dolog, de hogy miként lesz felnevelve az ezek után nyert

nemzedék, életének mondhatnám csecsemő korában, a mikor a leggondosabb ápolásra volna szüksége, az valóban elszomorító.

Ezekről akarok megemlékezni pár sorban, csakis a kizgazdák nevelési módját ecsetelve s felemlítve a módot is, melylyel a bajon segíteni lehetne, egészen érintetlenül hagyva a nagyobb birtokosok követett eljárásokat, habár azok sem mondhatók nagy átlagban tökéleteseknek, mert bizony a legtöbb esetben az ők borjaik sem dicsőkedhetnek valami gazdag étlappal, rendszeren hiányoznak róla az erőtakarmányok, de hát nem is kívánnék én oly sokat egyszerre, elég volna egyelőre, ha minden tenyésztő legalább azt megadhatná nekik, a mit a természet még a vadon tenyésztő állatoktól sem tagadott meg, tudniillik a levegőt és a szabad mozgást.

Lássuk csak, hogyan nevelik fel nálunk, vagy legalább is ezen a vidéken a kis borjukat életüknek legzsengőbb korában.

Általánosan bevett szokás, hogy az elletés — egészen helyesen — tulnyomólag a tavaszi hónapokra esik. Ezen állapoton változtatni nem is tartanám czélszerűnek, mert így legalább kellőleg megerősödve mehet be a fiatal generáció a télbe és annál könnyebben viselheti el úgy az időjárás viszonyosságait, mint a sokszor igen szűkre szabott takarmányozási viszonyokat. E tekintetben legfeljebb az volna kívánatos, hogy az elletés még korábbra, esetleg már a tél utójára essék, de e felett tárgyalásokba bocsátkozni teljesen akadémikus értékűnek tartom, mert ezen, már oly hosszú időn át meggyökerezett szokásra, érdemleges befolyást úgy sem lehetne gyakorolni.

Beáll tehát az ellés ideje, de ezzel egyidejűleg beköszöntenek a tavaszi napnak munkára hívogató sugarai is és most

mi vár a még alig pár napos újszülöttre? Otthon marad egy sötét, sáros, bűzös pajtában és miután most már alomra sem telik, — hiszen azt a kis szalmát, a mi volt, régen eltűzelték, — hát ott fekszik egész nap a sárban, vagy a kemény hidláson; vegetál, mint a penészvirág a pincze mélyén, míg végre hazakerül estve a munkából a gazda, a tehénnel. És akkor is mi a jutalma egy hosszú napi türelmes várakozásnak? Egy kis hig tej, a melyet egy elcsigázott anya nyujthat. De ez még nem a legrosszabb állapot, mert most otthon van napközben a gazdaasszony, megkínálja egy-egy ital vízzel a kis állatot, sőt talán ki is bocsátja a napfényre sütkérozni, ha ugyan van elzárt udvara, vagy kárt nem tehet sem a házi, sem a szomszédok ugy immel-ámmal bekerített kertjében.

Jön azután a szorgosabb munka, kapalás, aratás stb., a mikor az asszony sem ér rá otthon ülni napközben és most szegény kis jószág! jaj neked! Vízet sem kapsz reggeltől estig, legfeljebb az otthon maradt kis gyermek változó szeszélyeinek leszel czéltáblája, senyvedsz a sötét börtönben, a melynek még ablaka sincsen. Hát nem valóságos állatkinzás-é ez? És nem a fajta valóban kitűnő edzettségének tulajdonítható-é, hogy ilyen eljárás mellett sem megy tönkre egészen a fiatal generáció? Nem megy tönkre, de elsatnyul, elcsenevészedik, izomzata petyhüdt lesz, tüdője, szemei meggyengülnek, fejlődésében annyira visszamarad, hogy évek kellenek hozzá, míg e nevelést kiheveri. Én részemről már nem egy esetben tapasztaltam, hogy az így nyaralt borjúkat ősszel megvásárolva, 5—6 hónapi gondos ápolás és jó takarmányozás mellett sem voltam képes olyan conditióba hozni, mint a hasonló és jobb körülmények között nyaraltakat, daczára, hogy ez utóbbiak takarmányozása távolról sem került annyiba; növekedés tekintetében pedig még évek mulva is constatálható a különbség; használhatóságukat majd a jövő mutatja meg,

de azt hiszem: nem csalódom, ha értéküket előre is kisebbnek számítom, akár mint igás, akár mint haszonállatoknak.

Ha elgondoljuk, hogy ezen méltatlan eljárásban éppen hazai szarvasmarhánk részesül, a melynek hivatása főként az erő kifejtés és látjuk vásárokon, hogy a különben jó testalkotású ökröknél — a miből pedig oly sokat visznek ki a Királyhágón túlra — mily gyakoriak a végtagok fogyatékoságai s tudjuk, hogy többször kell túladnunk még fiatal jármas ökrökön, csak azért, mert lábaik rosszak, — a mely esetek java része az említettem nevelés rovására irandó (mert vannak más bajok is, az kétségtelen, — ugy bizonyára beláthatjuk, hogy ezen nevelés nemcsak az egyesekre nézve káros, hanem kárára van ugy szarvasmarhaállományunk minőségének, mint eddig még megőrzött jó hírnevének, tehát káros nemzetgazdasági szempontból is; hogy pedig az újabban többször hangoztatott gyorsabban fejlődő tenyésztésnek egyáltalán meg nem felelő, azt felesleges is említenem.

Segíteni kellene tehát a bajon, annál is inkább, hogy az semmi nagyobb akadályokba nem ütközne és oly jótétemény vitetnék véghez általa, a mely ugy a köz-, mint a magánérdekeknek már rövid időn meghozná hálás gyümölcseit. Az orvoslással természetesen nem magánúton, hanem hivatalosan, rendeletileg kellene fellépni, mert népünk egy privatum kifejtett actionak még akkor sem hajolna meg, ha abból világosan látná is, hogy azt követve, csak a saját maga hasznát növelné, míg rendeletileg egészen simán menne a dolog, hiszen anyagi áldozatot jóformán semmit sem kívánna, avagy oly keveset és azt is csak látszólagosat, a milyentől senki sem riadna vissza. El kellene hát rendelni szigoruan, minden községnek u. n. *borjulegelők* fenntartását. Hiszen majdnem minden községnek van arra alkalmas közlegelője, a melyből lehetne kiszakítani egy kis darabot specialiter a szopós borjuk részére.

Ezen esetben az egész kérdés egy pásztor felfogadásán fordulna meg, a mi pedig egy 70 – 80 borjut számláló községben alig tenne ki többet darabonként 60 – 70 krajczárnál, a pásztor élelmezését is beleszámítva, a mely oly módon volna megoldható, mint a községi juhászok élelmezése szokásos és így 5 hónapi legeltetési időnyt számítva, nem esnék több egy borjutulajdonosra két napi élelmezés és egy pár krajczár készpénz kiadásnál. De tegyük fel, hogy sem közlegelője nincsen a községnek, vagy ha van is, az bármily okból nem felelne még a cél tekintetében felmerülő kívánalmaknak, sem pedig a pásztoroltatási viszonyok nem oly kedvezők, mint azt fentebb kifejtettem; hanem bérletre és drágább pásztorra volna utalva. Azt hiszem, még a legrosszabb esetben sem kerülne többre egy szópós borju nyara 2 forintnál; de mint mondám, ez a kiadás is csak látszólagos volna, mert egészen biztosra vehető, hogy nemcsak 1 – 2 forinttal érne többet az az egészséges, szabad mozgás közben, friss levegőn felnövelt borju, annál a szárnalmas monstrumnál, a mely egész nyáron egy nyomoruságos pajta büzhödt légkörében senyvedett, étlen, szomjan s a mely elibe legfeljebb estve és reggel vetettek egy kis innen-onnan összelopkodott zöld gíz-gazat.

Lehetne aztán az így létesülő borjucsordákat esetleg combinatioba hozni szűzgulyákkal is, mert az sem válik legkevésbé sem állattenyésztésünk előnyére, hogy néha már másfél éves vagy két éves üszők is felfojatnak a közlegelőn, de ezt, miután most választott tárgyam keretén kívül esik, csak mellékesen hozom fel, mint oly modus vivendit, mely a pásztoroltatás költségeit kisebbitene, a mennyiben így több állatra oszlana az meg.

Ezek voltak azon körülmények, a melyekre rámutatni óhajtottam és a melyeken segíteni égetően szükséges, nemcsak állattenyésztésünk érdekében, hanem pusztán állatvé-

delmi szempontból is. Vajha előbbre vihettem volna az ügyet, ha csak egy hajszállal is. Hogy az anyagi haszon nem maradna el, az iránt nincsenek kételyeim, sőt a felemlített kettős célon kívül még némi erkölcsi haszon is származnék az ily legegőlkétesítéséből, a mennyiben a nép fiai közül számosan megvolnának mentve, egész nyáron által, a mindennapi zöldséglopás kényszerétől és utóvégre ez is valami.

Szász István.

A máktermesztésről.*

A statisztika azt mutatja ki, hogy mákot nagyobb mennyiségben hozunk be külföldről, mi világos jele annak, hogy itthon nem termesztünk annyit, mennyi az évi szükségletet fedezné.

Ajánlom tehát gazdatársaim figyelmébe a máktermesztést, melynek *vetőmagjáról* már jó eleve kell gondoskodnunk, mert a mák bő termésének sikerülése egyrészt attól függ, hogy korán vetessék el a magja (lehetőleg már márczius derekán), mert különben ha elkésünk vele, apróra marad.

A máknak tudvalevőleg több fajtája van, azt termeljük, mely legkelendőbb. Legkeresettebb a zárt toku francia kék mák, magja beszerezhető (ha közelebről nem tudjuk megkapni) pl. Mauthner magkereskedőtől Budapestről. Vetőmag igen kevés kell belőle s így a mag költsége kevésbe jó. Egy kis holdra elég 1 kg., sőt elég lesz 1600 öles holdra is.

A mák igen jó erőben levő s tiszta földet kedvel. Legjobban diszlik a televényes, porhanyó vályog- és homoktalajokon. A kemény, rögös vagy nedves talaj nem máknak való. A máknak ugyanis kevés gyökérzete van, megkivánja, az oldható tápanyag bőségben álljon rendelkezésére. (Túlkövér talajon azonban megdől, mart vékony a szára.) Ez okból trágyázott kapás vagy takarmánynövény után vetendő, de jól diszlik kalászos növény (árpa) után is s a *búzának jó előveteménye*, tehát a vetésfordában elfoglalhatja a repcze helyét. Ha szükséges, trágyázni kell alá őszkor okvetlen, jó, érett istállótrágyával. A juhtrágya, a hizó állatok trágyája magasra neveli. Ujabb időben többen alkalmazták a mák alá a *műtrágyát* és pedig jó sikerrel a *szuperfoszfátot*, holdankint 80—120 kg.-ot. A műtrágya egyformán szórassék el vetés előtt s 10—15 cm. alátakarandó. Sovány talajban nem érdemes termeszteni a mákot.

* Ajánljuk e sorokat első sorban gazdasszonyaink figyelmébe, mint a kik e terménynek csupán kertben való művelésével is szép mellékjövédelmet szerezhetnek.

A mák kitünően előkészített talajt kíván, tehát az *őszi szántást* meghálálja s a tavaszi szántást helyettesíti az extirpator munkája. Ezzel gyorsabban is dolgozhatunk s nem szárad utána ki a talaj.

A mák vetését legcélszerűbb *sorvetőgéppel* végezni és pedig 40–50 cm. sortávokra. Minél kövérebb a földje, annál szélesebbre vegyük a sorközöket, mert televénydús (trágyás) földben igen erőteljesen fejlődik, míg sovány talajban nyurgára marad. Ha lókapával akarjuk művelni, akkor is szélesre kell venni a sorközt, nehogy a ló a mákot, mely gyenge szárú, összetörje.

Vetésénél arra ügyeljünk, hogy *tűlsűrű ne legyen* a mák, mert szükségtelenül szaporítjuk a művelési költséget. Homokkal szoktuk keverni a magját, de még célszerűbb úgy vetni el, hogy a legkisebb üregű vetőkorongnak mélyedéseit még viasszal betapasztjuk a szükséghez képest.

Elvetés előtt talaját jól meg kell fogasolni s hengerezni (egyengetni). Így járva el, a vetőcsoroszlyák nem hatolnak mélyen a földbe, mert az igen apró magvak különben nem tudnának kikelni;* továbbá természetesen a nehezítő súlyokat is le kell szedni a vetőgépről. Ha előzőleg nem lehetett volna a talajt meghengerelni, akkor vetés után tegyük meg.

A mák lassan kél, kelése igénybe vesz 2–3 hetet is. Amint kikelt s 3–4 levelében van, hozzá kell látnunk a kapálásához és ritkításához. Minél előbb fogunk e munkákhoz, annál jobb, annál gyorsabban kezd fejlődni a mák, mely eleinte *nagyon lassan* nő.

A *ritkítását* nagy ügyelettel kell végeznünk, egymástól egy arasznyira hagyandók a növények. Kővér talajon távolabb (20 cm.) s sovány talajon közelebb kell hogy álljanak egymáshoz a növények. Egy helyen csak egy növény, a legerőteljesebb hagyandó meg. *A sűrű állást nem tűri*, mert akkor nem tud jól fejlődni.

Legjobb a mák közt a kézi kapa, csak szükség esetén nyuljunk a lókapához. Két-három kapálást megkíván; töltögetni is célszerű, a szelek ellenében.

Nagy ellensége a máknak a szárazságon kívül a sok eső, a zápor, a szél, a mely összetöri s a hullató (nyitott toku) mákból a magot is kiszórja, ezért is célszerűbb a zárt tokut termesztetni. Sok kárt tesz továbbá benne esős időben a mákbogár.

A mák augusztusban érik. Érését könnyű felismerni, mert ilyenkor már zörög a magja, ha megrázzuk a tokját. Az éretlen mákot nem szabad leszedni, sem pedig ha leszedtük volna, annak magját az érettel összekeverni, mert azt is elrontaná. A mákot kétféleképen szokták aratni, t. i. vagy csak a mákfejeket szedjük le

* 1 cm. mélyebbre ne essék a mag.

zsákokba, vagy pedig lesarlózzuk a szárát s kévékbe kötjük. A levágott mákot eső ne érje.

Cséplése könnyen megy szecskavágó-gépek által, némelyek cséplőgépen eresztik át. Ez azonban nagyon összetöri a mákfejeket s nehezíti a tisztítását.

A mákot igen jól meg kell rostáltatni, mert a tiszta mákot jobban fizetik. Ha nem értékesítjük legott, nehogy olajtartalmánál fogva megavasodjék, igen vékonyan kell elterítgetni — száraz, szelős helyen. Gondoskodjunk mindig jó vetőmagról, elegendő mennyiségben tegyünk félre. Magját akkép nemesíthetjük, ha kiválogatjuk a legszebb növényeket (s azokról is az apró fejeket eltávolítjuk) s az ekképen nevelt legszebb fejeket tesszük félre magvetésre.

A mák piaczi ára 18—24 frt, de volt már nem egyszer 30 frt is.

Holdankint várhatunk utána 4—5 q. magot jó termés idején.

Átlag 3 q-t kis holdon. A tiszta jövedelem lehet utána 40—50 frt, sőt több is. Miért nem termelünk tehát mákot? Exportálni lehetne még külföldre is.

Réti János.

A régi erdélyi lóról.

I.

A fogarasi állami ménes felosztásáról szóló hír szembetűnő izgalmat okozott lótenyésztőink körében s sok, nagyon érdekes és értékes felszólalásra adott alkalmat. Ezekben a felszólalásokban s a lótenyésztésünkről széltiliben megindult élénk eszmecsereben sokszor említik a híres „*régi erdélyi*“ lovat. Minduntalan a régi erdélyi lóra hivatkoznak s a legtöbben azzal a pietással emlegetik, a melylyel a *régi jó időkről* szoktunk szólni. Kevesen tudják, miért volt híres a régi erdélyi ló, milyen volt a formája, mik voltak előnyei, érdemei.

Legtöbben feltétlenül dicsérik a régi erdélyi lovat, azonban gáncsoló is van elég. Sokan csodálkoznak, hogy lehet ez s még inkább csodálkoznak azon, hogy valamint az előbbieik dicsérete, azonképen az utóbbiak gánesa nem mindenben egyezik, sőt némely dolgokban ellentmondó.

A ki ösmeri a régi erdélyi ló historiáját, mindezekben nem csodálkozik, mert tudja, hogy a tisztavérű régi erdélyi ló, az arabstörök vérrel nemesített régi erdélyi ló, a spanyollal keresztezett régi erdélyi ló és az angol televérrel keresztezett régi erdélyi ló: nem egyféle ló. A ki egyiket di-

cséri vagy gáncsolja, önként érthetően nem lehet mindenben egy nézetten azzal, a ki valamelyik másikat dicséri vagy gáncsolja.

Ezért tartottam szükségesnek »Az erdélyi gazdasági egylet állatkiállítási szakosztályának működése 1882—1889« czimmel, a szakosztály megbízásából irt könyvem II-ik részének (A hadadi, göröcsöni és borsai ménes, a mezőzáhi és nagy-sármási gulya, a zentelki és borsai juhnyáj s a szamosfalvi és bonczhidai sertés-tenyésztés ösmertetése) tartalma közé szőni a régi erdélyi ló történetét is, báró Wesselényi Miklós „*A régi híres ménesek egyike megszűnésének okairól*“ (Pest 1829) czimű nagyon érdekes és sokra tanító könyvének szavait idézve. Báró Wesselényi Miklós 1824-ben* is leírta nézetét az erdélyi ló eredetéről, későbbi fejlődéséről és az idők folyamán Erdélyben keletkezett lófélésegekről. Ez a leírás *Seifert von Tennecker* »Jahrbuch«**-jában, melyet nálunk is sokan olvastak, jelent meg.

Azzal a megjegyzéssel közlöm, szabadon fordítva a mesteri tollal irt ösmertetés lényegét a következő sorokban, hogy valamint idáig is csupán a *ménesekben tenyésztett* erdélyi lóról szólottam, ezuttal ezután is csupán arról, az ugynevezett »méneses« lóról fogok szólni.

»A honfoglaló magyarok keleti származásu nemes lovakat hoztak magukkal. Ezek sok évszázon át tiszta vérben tenyésztettek Erdélyben, a nemzeti fejedelmek korszakának kezdetéig. Ebben a korszakban, a törökvilágban, sok török és arab ló került Erdélybe s a lótenyésztést szenvedélylyel üző urak méneseik számára több kitűnő nemes állatot hozattak Konstantinápolyból. A fejedelmeknek és az ország jeleseinek a magas porta is gyakran küldött ajándékba nemes vérű csődöröket. Így felfrissítettetett lassanként a régi keleti vér szintén keleti vérrrel s ezzel értékesebbé vált az erdélyi ló. Javultak mindazok a tulajdonságai, melyek miatt híres volt addig is.

Az erdélyi ló közepes nagy volt abban az időben s minden ízében keleti származására vallott; menése biztos és gyors, lábait

* Tehát 5 évvel „*A régi híres ménesek egyike megszűnésének okairól*“ szóló könyvének megjelenése előtt.

** *Jahrbuch für Pferdezucht, Pferdekennntniß, Pferdehandel, die militärische Campagne-, Schul- und Kunstreiterei und die Roszarzneikunst in Deutschland und den angrenzenden Ländern auf das Jahr 1825 von Seifert Tennecker königl. Sächs. Major etc. Zweiter Jahrgang. Ilmenau 1824.*

fürgén mozgatta, de nem emelte nagyon magasra. A viszontagságokat jól tűrve, a legnagyobb megerőltetést is kibírta; kiválóan tartós egészséggel edzett, erős és tevékeny volt; aczélos inakkal és izmokkal megáldott értelmes, bátor és élénk vérmérsékletű ló volt. Ilyenné tették a tiszta, üde levegő, a száraz hegyi legelő, a jó takarmány, a kitünő ivóvíz, a hideg vizekben való fürdés és az akkori idők szükségletei, szokásai. A folyton tartó háborúk és harcok idején bátor és kitartó paripákra volt szükség és a ki napokig tartó utazásra nyeregbe ült, nem nélkülözhetette a megbízható, kevéssel megelégedő lovat s a férfias multságokban, a lovagjátékokban és versenyekben is ügyes ménen kellett megjelenni.

A zord idők elmúltával, mikor a Habsburgházat választá fejül Erdély is, végre megpihenhetett a harcban elfáradt nemzet, a béke áldásait élvezve, lassan-lassan változtak szükségletei, változott izlése és megváltozott lova is. Mihelyt sürübben érintkezett Nyugat-Európával, a 17-ik évszáz végén és a 18-ik kezdetén, az akkor már általan elterjedt divatnak Erdélyben is mind több-több követője akadt, kik jobban szerették a csupán pompára alkalmas lovon az iskolalovaglást a harci paripa komoly tánczánál. Nyeregben kevesen utaztak már és a testet edző régi lovas multságok is kimentek divatból. Nem lévén alkalom próbára tenni a lónak igazán jó tulajdonságait: a szépet becsülték legtöbbré. Jól fizették a magasra emelt lábakkal büszkén lépő lovakat s ilyen csődöröket szereztek méneseikbe.

Ezekkel a mutató, szemrevaló, pompakifejtésre alkalmas, de a mindennapi munkában keveset érő luxus lovakkal keresztezett erdélyi ló szebb lett ugyan, az akkori izlés szerint, régi, jeles és valóban becses (szolid) tulajdonságainak egy része azonban értéktelenebbé vált — kisebb vagy nagyobb mértékben, a szerint, a mint jobb, vagy kevésbé jó, nemesebb, vagy kevésbé nemes méneket használtak.

A hol helyes bírálattal kiválasztott, a nemes, keleti véri, régi jó fajtából származó nemes spanyol ménekkel hágtak, vagy a hová a véletlen szerencse kedvezése folytán kerültek ilyenek: a vérkeverés nemesak semmit nem ártott a ménes lovainak, hanem ellenkezőleg használt — vériük tiszta maradt s meg is ügyesedtek,

helyenként nagyobbak lettek és formájuk — figurájuk — olyan lett, a milyent akkor szépnek tartottak.

Mindenütt, ott, a hol, habár spanyol származásu, de nem tiszta véri és a kanczáknál kevésbé nemes csődörökkel hágtattak: több irányban észlelhető romlás volt következménye a vérkeverésnek. A császári ménesekből is sok csődör került Erdélybe, ezek pedig nem voltak tisztavériek s ezért, nemességük daczára, jó hatással nem lehettek. Hiszen a császári ménesekben a kosfej iránti előszeretetből nápolyi lovakkal, sőt a nagyság növelése céljából közönséges német csődörökkel is hágtattak.

A spanyol divat korcsszülöttei voltak azok az erdélyi lovak, melyek idomtalan kosfejűekkel, hussal terhelt vállaikkal és gyenge hátsó testrészüikkel szájalmat keltettek a valódi lóismerőben. Vériük tüze nagyobb volt izmaik erejénél. Lábaikat roppant magasra emelve, nem tiszta lépéssel büszkén pompáztak; erre jók is voltak, haladni velök azonban nem lehetett.

Szerencséje volt Erdély lótenyésztésének, hogy a spanyol divat nem sokáig tartott és nem vált általánossá. library Cluj

A ménesek egy része megőrizte eredeti tiszta vérét; némelyik határozottan javult, a keleti spanyol véri, vagy pedig a tiszta keleti véri nemes csődörök használata folytán és azoknak a méneseknek lovai sem romlottak el teljesen, melyekben a divatos fajtának nem egészen nemesség nélküli csődőrei szerepeltek.

A 18-ik évszázad elején kevés ménes-birtokos volt már Erdélyben, ki restelte volna bevallani, hogy hibázott. A kik tehettek, a régi tiszta, nemes fajtát újból elszaporítani igyekeztek a még imitt-amott található tisztavéri állatokkal.

Ennyit közölt a »Jahrbuch« a méneses lóról. Ezt a közlést két nevezetes adattal egészítem ki báró Wesselényi Miklós a *zsibói ménés* megszüntetése okairól szóló s fennebb már említett könyvéből.

»Báró Wesselényi István volt jórészt a legelső, a ki Erdélybe 1740. táján spanyol hágó lovat hozott« írja a 23-ik oldalon »s így származtak ide a *Galans, Hannibal, Caesar, Bello, Brillant, Spitz* rész szerint Spanyol rész szerint császári ménesekből eredett fajok. A törökkel való szomszédságunknál fogva történetesen is jöttek, főként az utóbbi török háborúk alkalmával olykor napkeleti lovak

hozzánk s ennek lehet valamennyire köszönni, hogy lovaink még jobban el nem romlottak.«

Ez az egyik adat, a másik az erdélyi lónak ebben az évszázban folyó történetére vonatkozik.

»Angol ménlovak is jöttek még a mult században mind magyarországi, mind erdélyi több ménesekbe (l. 25. o.) . . . Erdélybe 1783-ban négy angol ménlovat hoztak, de kevés fajjait vették s háromnak jórészt már semmi nyoma sincsen. Hanem azon Alexander nevü, melyet ugyanakkor néhai atyám hozatott, sok és jó csikókat hagyott maga után s bizony-ságul hívom minden erdélyi lovas hazámfiat, hogy ennek maradékai minden más fajok közül kivált jó használható lovak.«

Az erdélyi méneses ló történetében 1783-ik évvel új korszak kezdődik. Más idők, más szokások következtek. A pompa, a czifraság, a látszat imádása kiment divatból; a lóban is újból a valódi tehetséget kezdték becsülni és keresni, az akkori spanyol-nápolyi és más ilyen fajtabeli lovak között pedig kevés volt komoly munkára használható. Szépnek se tartották már többé s a redoppeban és traversben való lovaglás sem gyönyörködtetett már sokakat. Az angol televérrel való keresztezéssel »nagyobbá, gyorsabbá és kellemesebb formájúvá« akarták tenni a lovat, írja Erdélyi Mihály 1827-ben kiadott nevezetes könyvében.*

Az angol lovak azonban csak nagyon lassan tudtak tért hódítani. Nem mindenik ménes jutott arra a szomorú sorsra, melyet Báró Wesselényi Miklós „*A 'sibai ménesről*“ irt könyvében maró gúnyba mártott szakértő tollával élénken színezve ír le. Az 1818-ban megjelent „*Aussichten von Siebenbürgen*“ ismeretlen írója szerint »a legjobb apalovak, melyek Erdélyben korszakot alkottak és melyeknek a legtöbb ménes nemesebbülését köszönheti, spanyolok voltak s ezek a következők: *Arragon*, valódi aragoniai, Bethlen Pál ménesében, honnan később gróf Mikes vette át; *Brillant*, herczeg Lichtensteintől, Wesselényinél; *Caesar*, melyet I. Ferencz császár Spanyolországból hozatott és gróf Teleki Bécsben vett meg; Telekitől gróf Hallerhez és végre báró Wesselényihez jutott; *Bello*, szintén igazi spanyol, Kaunitz herczegtől; *Hannibal*, gróf Bánffynál,

* Beschreibung der einzelnen Gestüte des österreichischen Kaiserstaates stb. von Michael v. Erdélyi. Wien 1827.

a legnemesebb fajtabeli spanyol. « Hogy az angol lovak csakugyan lassan hóditottak a ménesekben, kitünik abból, hogy egy 1817-ben* összeállított jegyzék 34 erdélyi ménest sorolva fel, csak *egy* — a zsidóiról — említi a »jegyzet« rovatban az angol fajtát. Más *hat* ménesről megjegyzi, hogy Wesselényi-féle tenyésztésből származó lovak is vannak; ha ezek szintén angol vérűek voltak, akkor is 34 ménes közül hétben szerepelt még csak az angol ló. *Erdélyinek* 1827-ben megjelent könyve, — melyből fennebb is idéztem — 160 erdélyi ménest sorol fel és ezek közül csak *háromnak* »származási« rovatában fordul elő az »angol fajta«.

Eszerint 1827-ig még kevés ménesbe terjedt el az angol vér. Wesselényi buzgólkodása, úgy látszik, nem volt nagyon eredményes és példaadását nem sokan követték Erdélyben. Magyarországon ellenkezőleg már sok ménes angol vérű volt abban az időben (egyedül a gróf Batthyáni Ker. János ménesében 1823-ban 35 angol származású ló volt 61 között). Ez alapon hiszem, hogy a magyarországi tenyésztőkre gondolt bizonyára *Döbrentei Gábor*, a mikor 1828 augusztus 24-én így írt báró Wesselényi Miklósnak: »Édes barátom! Kezemnél méncsed eladása iránt küldött h iradásod Sajnálom egész régi ménesed eladását. *Aligha tovább nem mentek az angolkodásban, mint kellene*, de mint nálamnál tapasztaltabb lótenyésztő, tudni fogod, miért cselekszed « Wesselényi a sibai ménes »1828-ik esztendő octobere 1-ső napján történt kótyavetyélése« okait csakugyan alaposan megmagyarázta többször említett könyvében, mert, mint a „*Bevezetés*“-ben írja, a dolog »nem kevés beszédre s nagyon sok különböző itéletekre adott alkalmatosságot«.

1867-ben felállítottott a fogarasi állami ménes lipizzai lovakal. Méneses lótenyésztésünk történetében ez az év azonban nem epochalis, mert mint tudva van, a lipizzai ló nem tudta magát érvényesíteni. Annyira nem tudta, hogy az angol televér lovat éppen a legujabb időben karolták fel a még meglevő ménesek közül a legtöbben. Megemlítésre méltónak tartom, hogy lipizzai lovak már

* L. Nachrichten über einige Pferde-Racen etc. im österreichischen Kaiserthume Von *Huzard*. Aus dem Französischen übersetzt etc. von J. B. Müller, Wien 1827.

e század elején szerepeltek az erdélyi méneses lótenyésztésben. *Erdélyi* ugyanis a *zsibói* és az *obrázsai* ménesről említi (168. és 169. oldal), hogy lippizai csődöröket is hozattak, még pedig nagy költséggel.

Dr. Szentkirályi Akos.

Tagosítási rendszerünk hiányairól.

Irja: Geometer.

II.

A jó tagosításnak mindenekelőtt egyik legfontosabb feltevéle a közlekedési és dülő utak lehető legjobb helyen való elvezetése.

Az egyes tagokra nézve pedig jól megoldott tagosításnak csak azt nevezhetjük, a mely által minden birtokosnak birtokrésze az ő megélhetési feltételeinek megfelelő módon és gazdasági igényei tekintetbe vételével adatik ki, úgy, hogy lehetőleg a tagosítás előtt gyakorolt bizonyos irányu gazdasági termelését új tagjában is folytathassa.

Ezen fontos kérdés megoldása annyival is kívánatosabb, hogy jövőre ne csak az eljáró bíró és működő mérnök jóindulatára és tudására legyen bízva a tagok részletes berendezése. Az elhelyezkedés fontossága bizonyos szabályok megállapítását követelné, a melyek az eddiginél határozottabb alakban szabnák meg az eljárást eendőit.

A jelenlegi elhelyezkedési rendszer nem nyugszik elég helyes alapon, mert az eljárás szabályai úgy a békés elhelyezkedésnél (midőn egyesség jön létre), mint a szakértői szemle és ítélet alapján teljesítendő kiosztásnál is — mnglehetősen tág meghatározásuak és hiányosak, részben pedig egyenesen tévesek. Vegyük az eseteket sorba, először például midőn egyesség jöhet létre.

Az 1892. évi XXIV. t.-cikkkel kapcsolatos 1883. január 3-iki 356. I. M. sz. igazságügyminiszteri rendeletben foglalt, az érdemleges eljárást szabályozó utasítások lényegileg nem változtatnak az 1880. évi XLV. t.-cz. utasításain, minélfogva gyökeres reformot az 1893. évi utasítás az elhelyezkedés javára nem eszközölt, pedig a mint fennebb is megjegyeztem: a tagosítás sorsa nem a statusquo, hanem az érdemleges el-

járás munkálataival dől el Az érdemleges eljárást szabályozó 1893. évi ministeri rendelet pedig igen általános, körvonalozott modorban és oly röviden van kidolgozva, hogy az elhelyezkedésnek erőteljes alakot éppen nem tud adni.

Nézzük az erre vonatkozó 1893. évi rendelet 93. §-át. (L. 1880. évi XLV. törv. cz. 19. §)

»Az érdemleges tárgyalásnak főbb feladatait képezik:

3. Tagosításoknál:

a) A tagosítás alatti területen fekvő, de kicserélés tárgyát nem képező birtokrészletek megállapítása.

b) A közlekedési és dülő útnak, valamint csapásoknak megállapítása.

c) Közös használatra szánt szükséges források, itatók, temetők, faiskolák stb. megállapítása.

d) Az új birtok-tagok elhelyezésének megállapítása.

e) Külön kiegyezést és kárpótlást igénylő tárgyak kiegyenlítésének és kárpótlásának megállapítása. «

Ezen szó szerint idézett része a rendeletnek annyira általános hangon van tartva, hogy majdnem semmi olyan egyes intézkedést nem tartalmaz, a mi az előfordulható hibákat kizárná. Az eljárásra, kivitelre nézve semmi praeciz módozatot nem állapít meg, pedig ezen kérdések mindenike bővebb és pozitív alakba való foglalást igényel. Hogy ne mondjak egyebet, csak az utak kérdését: sehol sincs meghatározva pl. hogy mekkora emelkedés engedhető meg; minő eljárások szabályozzák a jó utak elérését; az utak vezetésében mik az irányadók; minő körülmények tartandók be a közlekedő és minők a dülő útnál és mik a kerülendők? Ebből következnek aztán olyan esetek, a milyen például egy udvarhelymegyei község befejezett tagosításánál is előfordult, hogy egy fő dülő-út neki lett vezetve egy leszakadt hegyoldalnak, a mely egyenesen állott, mint egy kőfal és a melynek tetejét a falu tornya sem érte el. És ezen tagosítás birtokba lett adva! Egy más községben pedig, a régi közlekedő út irányát megváltoztatva, egy posványos árkon át lett az vezetve 45 fok emelkedéssel egy nagy hegyen keresztül. Ezekhez hasonlóan még számtalan esetei vannak a könnyelmű tervezésből eredhető

hibáknak, a melyekre egyáltalában az utasításoknak intézkedése nincsen.

Tovább menve, a 102. §-ben ez áll: (L. 1880. XLV. t. cz. 24. §.)

»Az új kiosztásnál mindenik tulajdonos járandósága lehetőleg egy tagban, vagy a határ fekvésének, a helyi viszonyoknak és a mezőgazdaság érdekeinek megfelelő részletekben hasíttassék ki.«

Ezen utasítás elég szépen hangzik, de nincs olyan megállapító ereje, a mi pozitív eredményre vezethetne.

Tovább menve, a következő bekezdésre:

«A kiosztott új birtok a birtokos előbbi birtokával egyenértékű legyen; és ha valamely birtokos előbbi birtokán hasznos épületek és beruházások lennének, ezek valódi értéke megtérítendő» stb.

Vajjon mi czéloztatik e kifejezéssel, hogy az új birtok a birtokos előbbi birtokával egyenértékű legyen? Vajjon ezen kifejezés számtanilag értendő-e, avagy valamely egyéb, a birtokos gazdasági igényét érintő szabályzatnak tekintendő-e? Az én felfogásom szerint, csupán számtani értelmezésre itt gondolni sem lehet, ez teljesen felesleges, mert hogy az új tagja mindenkinek annyi holdat kell hogy kitegyen, mint a mennyi birtoka volt a tagosítás előtt, azt ugy is megvizsgálja a hitelesítő mérnök, tehát számtani kérdés szempontjából a fennebb idézett §. e pontjára szükség nincs, hanem igen is a tag egyebekbeni értéke, minősége, előbbeni birtokához viszonyított gazdasági igényei stb. tekintetekre vélem értendők, oly formán, miszerint az új tagját minden birtokosnak ugy kell kiadni, hogy az előbbeni gazdálkodásával egyenértékű gazdasági productóra alkalmas legyen. Ez pedig nem mindig számtani okokon nyugszik, mert egyik vagy másik birtokosnak nem mindegy, hogy ebben, vagy abban a dűlőben adassék ki a birtoka, bármily pontosan is számíttassék az ki és éppen ezen körülmény szolgáltatja a legtöbb összeütközést és okot a perlekedésre, a mely szerint mindenki igyekszik a maga bir-

tokának megfelelő használhatóságu helyre jutni és helyelkedni.

Itt tehát egy kifejezéssel állunk szemben, a mely olyan forma, mint a cigány által vitt levélben a nyul: benne van és még sincs benne, a mi abban kellene hogy legyen.

Ebből aztán az következik, hogy jóformán az eljáró bíró és működő mérnök jóindulatától és buzgóságától van függővé téve a megoldás kérdése.

Nem tudom, hogy vajjon a gazdaközönség elégségesnek tartja-e ilyen hiányos intézkedésü rendeletekkel megoldani az egész tagosításban főszerepet játszó elhelyezkedés kérdését és helyesnek találja-e ilyen felületes intézkedések fentartását, a melyek épen elégségesek arra, hogy abból kifolyólag a maguk jogait sem nem ismerő, sem alkalmazni nem tudó és az eljárási szokásokban is járatlan birtokosok között előnyök nyújtására és egyesek kijátszhatására bő alkalom nyiljék. Megtörténhetik az az eset is, hogy a működő mérnök, vagy a tárgyalásokon megbízott segédje, a ki esetleg a kiosztást is fogja teljesíteni, az esetleges munkaszaporulatot kerülni óhajtván (tisztelet a kivételeknek), e miatt a birtokosságot érdeklő sok fontos kérdés helytelen irányba tereltetik és csak a kihasításkor veszik észre, hogy erre meg arra a körülményre nem számítottak; egyik-másik tag más formát kapott, mint a hogy az illető birtokos az elhelyezkedéskor gondolta; egyik-másik tag eltolta az utat olyan helyre, a hol teljesen járhatatlan. Ilyen és ezekhez hasonló több más tévedések jönnek elő a végrehajtás alkalmával, a melyekre előre nem számítottak és a melyekkel szemben a működő mérnök — szakszerű és részletes §-ok híján — azon könnyü mentséggel fedheti magát, hogy így van megállapítva a jegyzőkönyvben. Mert a mint minden tagosításnál foglalkozott birtokos és gazdaember tudhatja: az egész elhelyezkedés jó-részt attól függ, hogy mikép van az elhelyezkedési jegyzőkönyv és egyesség fogalmazva és az általános érdeki kérdéseken kívül minő részletességgel terjeszkedik ki az egyes birtokosokat érdeklő körülményekre.

Azon esetben pedig, ha egyesség nem jön létre, még

kevésbé alkalmas körülmények állanak elő az elhelyezkedésre nézve, mert az ítélet alapján készítendő kiosztás munkálatainak a kivitelében is előfordulhatnak a fennebb jelzett hibák, csakhogy itt még szaporodni fognak a hiányos szakértői véleményből származható bajok.

Nézzük meg tehát részletesen:

Midőn a békés elhelyezkedés meghiusult, az eljáró bíró utasítja a működő mérnököt egy elhelyezkedési terv elkészítésére.

A mérnöki terv elkészítése után az eljáró bíró tárgyalási napot tűz ki a helyszínére, egyszersmind az érdekelt felek bejelentett szakértőit megidézi, a bíróság részéről meghívott szakértővel együtt, a tárgyalásra. A terv be lesz mutatva és a szakértőknek a felett kell nyilatkozni.

Az eddigi — több elhelyezkedési tárgyaláson és szakértő szemlén nyert — tapasztalásom szerint: ezen szakértői vélemények a lehető legalacsonyabb nívón állanak, elannyira, hogy ha valaki az erdélyi részekben eddig ítélet alapján végrehajtott tagosítások elhelyezkedésére vonatkozó szakértői véleményeket mind összegyűjtve, alaposan átvizsgálná, bizony igen kevésnek a szerzőjét gyanusíthatná meg ilyen irányú szakismeretekkel!

Ezen körülmény mindenesetre az érvényben levő szakértő rendszert dicséri. Eddigi gyakorlat szerint a vidékbeli jobb hírű, értelmesebb gazdák szemeltettek ki szakértőkül. Azonban e gyakorlat épen nem mindig válik be, mert a szakértőnek a térképen is bizonyos jártassággal kell birnia. Az elhelyezkedés több váriációjával, a kivihetőség és annak akadályaiival, az egyes érdekcsoportoknak különböző változtatásokkal kapcsolatos terület combinációival stb. tisztában kell lennie, mert különben szakértő véleményének hiányozni fog a bizonyító ereje. És ha a bemutatott terven szükségesnek vélelmezendő változtatásból származó sokszor complicált elhelyezésre minden tekintetben szakszerűen javasolni nem tud, vagy pedig az erre szükséges adatokat figyelmen kívül hagyja, az a szakértői vélemény, melyet bead, mindig hiányos lesz és nemcsak esetleges ellenfelének könnyíti meg

a helyzetét, hanem a felsőbb bíróság részére nyújtandó alapot is nélkülözni fogja. Ilyen esetben önként értetik, hogy a felsőbb bíróságok ítélete is kétséges, mert a felsőbb bíróságnak, ha változtatás czéloztatik, bizonyos számítási adatokat magában foglaló alapra kell fektetnie ítéletét, a melynek úgy az indokolásra kellő támpontot kell nyújtania, mint körülírhatás és a természetbeni kivihetőség kellékeivel is kell birnia. Ha ellene nyilatkozik a tervnek, ha csak az összes többi kérdéseket nem öleli fel véleményében, a felsőbb bíróság nem dönthet az ő véleményezése mellett, mert nem fogja tudni az elhelyezés többi részét ítéletbe foglalni és indokolni, minélfogva a különböző fokú bíróságokra nézve egy gyenge szakértői vélemény mindig bénítólag hat és az ebből eredhető hátrányokat rendesen a birtokosok valamely része érzi meg. Láttam olyan esetet, a hol egy birtokos kétszáznyolczvan holdnyi birtokával egészen háttérbe lett helyezve és a szakértők véleménye ellen védekezni nem tudott; pedig elég lett volna egyszerűen az ártérbeni elhelyezés ellen tiltakoznia és a felsőbb bíróság bizonyosan megváltoztatta volna a törvényszék ítéletét. Persze ez neki eszébe nem jutott és így a felsőbb bíróság, a viszonyokat nem ismerve, helybenhagyta az elhelyezkedés első fokú ítéletét. Tulajdonképen nem is volna szabad ártérbe helyezni egy birtokos tagját sem, hanem egy ilyen területet birtok aránylagos felosztás által úgy osztani be, hogy mindazok részesüljenek benne, a kiknek ott birtokuk volt, a többi birtokával pedig alkalmas területre beosztani minden birtokost.

Hogy ilyen nagy mértékben állanak fenn az elhelyezkedésnek ezen hibái, az, mint fennebb is említettem, az érvényben levő törvények és rendeletek hiányaiból következik.

Hisz keressük meg: hol van az elhelyezkedési szakértők működésére vonatkozólag a legcsekélyebb utasítás is azokban, a mely bizonyos eljárási rendet állapítana meg és melylyel a szakértők okszerű eljárása szabályoztatnék? Hol van az utasítás az utak és egyes tagokra nézve; hol mondja meg, hogy az új kiosztásnak minő hibákat nem szabad tartalmaznia gazdasági szempontból?

Továbbá hol van megállapítva, hogy az új kiosztást hitelesítő mérnök mily gazdasági szempontokból is vizsgálja felül a munkálatot; hogy a gazdasági kívánalmaknak minő feltételeit kell birnia a kiosztásnak és minő hibák elnézése nem lehetséges?

Mindezek megtatarozása nélkül az eljárás egyéni elbírálásra van bízva, a mi egy kicsit igen elasztricus és nyomban mellette van a felületesség és részrehajlás lehetősége.

Mindezen körülmények az okai annak, hogy sokszor a birtokosság sérelmet szenvedett része a végletekig gyötörtetve, végtére is belé ún és nem tudván érdekeit megvédelmezni, csakhogy a huza-vonának egyszer már vége szakadjon, akarva nem akarva belétörődik a rosz kiosztásba is.

A rosz munkálatoknak a gazdaközönségre való reákényszerítésének leggyakoribb módja az, hogy a kihasítás után idő engedtetik arra, hogy minden birtokos használatba vegye a tagját. Sokszor egy-egy félév után van a birtokba adás és hitelesítés a kihasítás után. Különösen ősszel, ha a kihasítás későre lett befejezve, könnyü alkalom áll elé a hitelesítés taviszra hagyásának indokolására.

Már most, azon esetben, ha a hitelesítés már előreláthatólag ez úton őszről elhalasztatik, a következő kényszerhelyzet áll be: Az elhalaszthatatlan őszi vetés eszközölhetése céljából az eljáró bíró jegyzőkönyvet vesz fel a birtokosok azon óhajáról, hogy ők a birtokokat a hitelesítés megtörténte előtt birtokba vehessék. És ennek alapján bevettetik a hitelesitetlen föld egyharmad része őszi gabonával. Tavasszal jön a hitelesítés; kezdenek előtűnni a hibák, hisz tudvalevő, hogy azokat az idő csak szép lassu sorrendben vetegeti fel. Mit tehet már most ezek helyrehozására egy egész község birtokossága, vagy mit tehet a hitelesítő mérnök, az eljáró bíró? Végre is itt az elsőrangú érdekelt fél, a birtokosság — tekintettel már megejtett munkálataira — kénytelen a helyzetet elfogadni úgy, amint van, mert helyes, könnyen kivihető és rationális megoldás már ekkor ki van zárva.

Ezek előrebocsátása után önként merül fel a kérdés: Mily intézkedésekre, javításokra volna szükségünk, hogy

tagosítási rendszerünk ilyes következményeit valahogy elkerülhessük, mi gazdák, akik tán ép oly jogosan szólhatunk e kérdéshez, mint az azzal foglalkozó jogi és mérnöki szaktekin-télyek.

Csekélységemnek az az impressiója van e kérdésben, hogy tagosítási eljárásaink, szabályaink és törvényeinkből — legalább az eddigi usus tanusága szerint — a gazdaközön-ség érdekeinek szem előtt tartása meg-lehetősen hiányzik és a jogi, műszaki és gazdasági tekintetek nem helyes harmoniában vétetnek figyelembe.

Ezekről azonban egy más alkalommal.

Erdély bortermelése érdekében.

I.

Hogy minő fontos közgazdasági vagyion rejlik a kis Erdély bortermő területeiben, azt felesleges mondanom.

Mindenki tudja, hogy ezen a réven egész Magyarország adózójává vált ama bortermelésnek, mely hála isten, majdnem csodálatos módon még mindig nem pusztult el ama küzdelemben, melyet a szőlő ádáz ellensége, a filloxera, ellene folytat. A míg az exclusiv értelemben vett Magyarország leghiresebb bortermő vidékei már mind csak *néhaiak* és csak most kezdenek ismét életre ébredni; addig a kis Erdély csak úgy dönti a bort; kisegítőjévé vált Magyarország borkereskedelmének — különösen 1889-től 1894-ig, — a míg az olasz bor könnyű importja az olcsó hús kelendőségének elvinél fogva a keresletet némileg csökkentette.

Most azonban bizonyos aggodalom fogja el az ember szívét, ha elgondolja, — hogy mind több és több helyen constatálható már a pusztulás; s az aggodalom annál jogosultabb, mivel — ha összetett kezekkel várjuk be erdélyi szőlőink pusztulását, a csapás a változott vám és kereskedelmi viszonyok között még érezhetőbbé és elviselhetlenebbé fog válni.

Nem akarok Cassandra lenni, de ki kell mondanom, hogy — ha Erdély szőlősgazdái nem kezdenek intensivebben hozzá fogni az óvó- és védőintézkedésekhez; s ezzel együtt nem készülnek

teljes erővel a reconstitúcióhoz: akkor bortermelésük 10 év múlva csak volt s fontosságában 0-ra apad.

Már pedig nem csak ön maga, hanem hazája ellen is vétkezik az, a ki vagyona pusztulását megakadályozni, pusztuló vagyont megtartani, vagy javítani nem akarja!

Eme bűnbe esett bele Magyarország majd minden borvidéke; de ott a climatikus és talajviszonyok is hozzájárultak a gyors pusztulás elősegítéséhez!

A hol a climatikus viszonyok támogatták a szakértelemmel védekezőt, — mint Pozsony és vidékén, — ott a szőlőt 10-12 éves infectiójuk daczára — állanak s busásan fizetik meg a rájuk fordított költséges fáradozást.

Magyarországon *Pozsony vidékét*, Németországban a Rajna vidékét kell követésre méltó példaként magunk elé állítani és csak ott, a hol azok példái után indulva sem érünk célzt, ott kövessük azután a *reconstructio* intensivitásában a *ménes-magyarádi* borvidéket.

A climatikus viszonyokról szólva, engedtessek meg néhány szóval bővebben kimagyarázni magam.

A *tengerszin feletti* fekvés nagy befolyással bír az egyes területek hőviszonyaira. Míg a magyar alföld, mint volt tengerfenék, alig 1-2 száz méter magasságban fekszik a tenger színe felett, addig *Pozsony* vidéke, de *Erdély* is, 3-5-ször oly magasságban fekszenek. Eme fekvésből kifolyólag egyiknek (első) száraz, forró, igen korán kitavaszkodó s igen későn lehülő éghajlata, másoknak hűvösebb, párateltebb légköre mellett későbbben tavaszodó s korábban lehülő őszi climája van.

Az elsőnek említett éghajlati viszonyok között a filloxera 3-4 generatióval többet szaporít évente; tehát épen akkor, a mikor a szaporodás már a milliárdokban mozog, a másik éghajlati viszonyok között évente 3-4 generatióval kevesebbet produkál.

A mig tehát az Érmelléknek, Tokajhegyaljának, Pécs, Szegszárd vidékének vagy az (aradi hegyalja), ménes-magyarádi borvidéknek oly nehéz, bár nem épen lehetetlen volt a szénkéneggel való gyérités mellett fenntartani pusztuló promontoriumát, Pozsony vidéke azt könnyen megtehette. A Rajna vidéke is azért képes oly sikeresen védekezni s oly kitünő karban fenntartani szőlőszetét!

Minő következtetést akarok én mindezekből levonni? Az el-

mondottakból önként következik, hogy *Erdély* hasonló climával bírván, azon *borvidékei*, a melyek már *infiaciálva* vannak, vagy a melyekhez már *gyaní fér*. hogy a pusztító rovar rombolását megkezdette, *ne habozzanak haladéktalanul hozzáfogni a szénkéneggel való gyévitéshez* s a hol a pusztítás már olyan fokú, hogy nem érdemes ezen védekezési módhoz nyulni, állítsanak fel ellentálló *ripária és rupestris*, esetleg *solonis* anyatelepeket vesszőnyerés czéljából s termeljenek alanyvesszőt, ójtsanak, azaz termeljenek ójtványt, s *rigolozzanak és ójtványokkal telepítsenek*.

Mindezekre azonban, mivel itt egyszerre oly sokat mondtam, hogy azt egy ülő helyemben megoldani, leirni már csak azért sem lehet, mert alulírott, bár 10 esztendeje küzd a filloxerával s a mit az rontott, igyekszik rendbe hozni, még mindig nincs készen vele s nem győzte azt le annyira, hogy e küzdelem után *procul negotiis* elegendő ideje volna a többi eszméknek egyfolytában való leírásához, s így ezekre jövő alkalommal térek át.

Molnár Lajos.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Egy erdélyi nádszövő-gyár.

Nálunk még oly kevésbé van a mezőgazdasággal összefüggő ipar kifejlődve és a külföldön úzott iparnemek közül hazánkban oly sok nincs még ismerve sem, hogy mikor — nagy időközökben — egy-egy újabb iparág honosodik meg hazánkban, mindig jó adag kételkedéssel nézünk jövője elé s ugyan sok időre és nagy eredményekre van szükség, hogy azt hasznosnak és életrevalónak elismerjük.

Egy ilyen új és a köz szempontjából is hasznos vállalatot — mely rövid idő alatt is nagy eredményeket ért el — óhajtok ezuttal *gazdaközönségünkkel megismertetni*. A *Torda-Aranyos-vármegye Alsó-Kapus* községében működő „*Első erdélyi nádszövő-gyár*“ megérdemli a közfigyelmet, mert nemcsak új iparágat honosított meg nálunk rövid 2 év alatt, a milyen egész Erdélyben csak ez egyetlen telepen —, és az egész Monarchiában is még csak 3 ily gyárban létezik, de különösen figyelemre méltónak tarthatjuk azért, mert olyan nyers termékét dolgozza fel a mezőszégi gazdaságoknak és viszi széjjel az egész Monarchiába és külföldre, mely mindeddig pénzzé tehető termék nem volt: a csöves nádat. Igaz, hogy a mezőszégi házakat azzal fedték, kerítését a mezőszégi szegény ember abból tákolta össze, de hát azokra a mezőszégi nádasok évi termékének egy rendkívüli csekély része bőven elég volt, a mi aztán

erre a célra, vagy tűzre nem kellett: levágtatlan maradt, elkorhadt, felgyujtották; míg most a nádszövő-gyár drága pénzen megfizeti, úgy, hogy egy tekintélyes földl. tokos oda nyilatkozott, hogy sajnálja, hogy ma már nádasa egy részét tömérdek költséggel lecsapoltatta, mert azon még ma is rozsz szénája terem, holott megmaradt nádasából holdankint tiszta 15 frtot árult a nádszövő-gyárnak, minden szántás, vetés, kiadások nélkül. Hanem a mezőszégi gazdáknál is jóval nagyobb hasznát látja e gyár létezésének az a vidéki szegény és egész ősztől tavaszig keresethez nem jutható munkás paraszt nép s különösen a mező-kapusi lakosság, mely egész éven át foglalkozást talál e gyárban, meglehetősen magas napi-bér mellett.

Alkalmam lévén úgy a gyártással magával megismerkedni, mint a gyár eddigi forgalma és terjeszkedéséről a gyár könyveiből s vezetőinek minden aprólékos kérdésemre adott készséges válaszából világos adatokat nyerni, közre adom azokat az alábbiakban:

Az „Első erdélyi nádszövő-gyár“ az 1893. év nyarán kezdte meg működését Mező-Kapuson, a tulajdonos által hosszú és költséges tanulmányoztatás után beszerzett porosz szabadalmi nádszövőgépekkel, kizárólag menyezethez (stuccaturhoz) való nádszöveteket készítvén. E szövőgépek mellett több apróbb-nagyobb segédgép és készülék működik, melyeken a csöves nád dimensio szerint osztályozva, egyelőre elvágva, a szövéshez való sodrony-orsókra lesz gombolyítva. Maga a nádszövet gondosan válogatott, egészséges, csöves nádszálakból készül, melyek szálanként a mozgásba hozott szövőgépbe kerülvén, ott rendkívül elmésen vastagabb (11. számú) puhított s ujabban rozsdamentesen ólmozott sodronyon vonatnak keresztül, mely alkalommal a szálakat egész hosszában s 20—20 cm. távolságban vékony (4. számú) sodrony a vastagabbhoz erősíti. Az állandóan mozgásban tartott gépbe, a mint egy másik szál nád dobatik, az előző, már sodronynyal átszótt szál két egymással párhuzamban mozgó szeges henger útján, melyeket a szövőgép mozgása tart működésben, lejebb tolatik s egy vasrud körül csavartatik. Ezen rudhoz, mely mindig forog, míg a szövés tart, egy olyan óramű van illesztve, mely a készülő nádszövet cuántumát pontosan mutatja □ méterekben s a mikor 20 □ mtrt mutat az óra, a gépnél dolgozó munkás a gépet megállítván, a nád-tekeresztet leveszi, a sodronyok végét leszoritja s így kerül a nádszövet a világforgalomba. Készül pedig 120 métertől 245 mtrig terjedő szélesség között 10—10 ctmreel váltakozó dimenziókban, mely kötegek mindenikében mindig 20 □ mtr. szövet van. Véletlenül alkalmam volt azt is látni, egy ép ott készülő épületnél, mily hihetetlen gyorsasággal és könnyen lehet a nádszövetekkel az u. n. stuccaturózást végezni s én hiszem, hogy a ki használta e gyárt-

mányt, nem fog többet szálanként válogatott nádat egyenkint szegezgetni mennyezetre, hanem nádszövetet alkalmaz. A mennyezeten kívül kitűnően alkalmazhatók a nádszövetek fa- vagy deszka-oldalu házak, építvények bevonására és így vakolhatóvá, meszelhetővé tételére. A gyárnak és a tulajdonos gazdaságának néhány csinos, így készült épületét láttam s ott világosított fel a gyár vezetője, nyomban levelekkel dokumentálván, hogy a budapesti Városligetben jelenleg épülő milleniumi, nem állandó jellegű épületek kívül-belől ily nádszövetekkel lesznek burkolva és vakolva. A külföld szaktekintélyei által már előre is magasztalt s valóban remek kivitelű „történelmi kiállítási épület“, *Alpár* építész e remek műve, részben szintén nádszövettel burkolt, deszka és lécből épült és arra van verve a vakolás.

Épülethez való nádszöveteken kívül készít e gyár, mint különlegességet, melegágyak borítására, üvegházak árnyékolására való, sodrony helyett kátrányozott spárgába szövött nádszöveteket is, melyekből szintén szép mennyiséget ad el; újabban nagy sikerrel alkalmazták a *komlótermelő* gazdák egy *komlószáritáshoz* alkalmas, hámozott nádszálakból sodronyba szövött nádszövet készítményeit is. Egy eredeti levelet láttam ott, a melyben az ország legtekintélyesebb komlótermelője úgy nyilatkozik e szövetekről, mint a »komlószáritás ideális és legtekintélyesebb eszközéről.«

A gyár forgalmát illetőleg a következő adatokat van módomban ismertetni:

Az 1893. évi július—szeptemberi campagne alatt produkált és eladott a gyár összesen 26,205 mtr. vegyes minőségű nádszövetet.

Az 1894. évi egész üzem alatt készült és eladatott 12,300 mtr., a mult 1895. év július 1-ig pedig már elkészült és eladott 192,000 mtr. vegyes nádszövet, 50,000 kéve nyers nád és felhasználott 15,000 kg. vegyes sodrony. A jelenlegi üzem 400,000 mtr. előállítására van már berendezve.

Ezek a számok mindennél világosabban beszélnek arról, milyen életre való, figyelemre méltó vállalat ezen gyár a Mezőségen, de tulajdonképen még ezután kell néhány szóval megemlékeznem áldásos voltáról azért, mert annyi munkásnépet lát el dologgal és kenyérrel. Állandó foglalkozásban van a szövő- és segédgépeknél 24 munkás, kik közül 12—15 suhancz és nő is lehet. Díjazásuk accord rendszerű s 1 férfi munkás átlag szorgalma szerint 1—1.50 frtot keres naponta, nők, suhanczok 50 - 80 krt. Ezekon kívül a nádosztályozás, hámozás, vágás, fuvarozásnál 30 60-ig való munkás kap dolgot a gyárnál s ezek nagyobb része vagy iskolákból kinőtt fiúk és leányok, vagy nehéz munkára már nem alkalmas

koros nők és férfiakból áll, a kik itt igen könnyen keresik meg mindennapi kenyerüket és a mi szintén fontos körülmény, már fiatal korukban munkásságra szoknak, a helyett, hogy léha, korcsmázókká lennének. A gyár vezetősége nagy munkával és odaadással idomította az odavaló szegény paraszt munkásokat dolgai elvégzésére és kivitte, hogy — a gépészt kivéve — valamennyi alkalmazotta a gyárnak kapusi paraszt munkásból áll, a kiknek ma állandó jól fizetett munkája biztosítva van, valamennyi tagja a betegsegélyző-pénztárnak, ugy, hogy még betegezése esetére is el van látva kenyérrel. Ugy hiszem, ezt a t. olvasók nagy része tudni fogja méltányolni s ennek némi méltánylása indított arra, hogy e cikket annál inkább közzé tegyem, mert maga a gyár a magyar ember szerénységével ugyancsak kevés gondot fordít arra, hogy a gyárat a közönséggel közelebből megismertesse.

A gyár különben gyártmányai legnagyobb részét az ország nagyobb városaiban értékesíti s legtöbbször Bpsten; eddig külföldre nem igen gravitált, csupán Romániába, a hol nagy kelete volna ugyan, de oly magas vámmal sújtották, hogy további bevitelét teljesen lehetetlenné tették vele. Ujabban Porosz- és Bajorországból vannak tekintélyes rendelései s a gyár már ez évben is, mint említém, jóval kiterjesztette üzemét, a jövő évvel pedig kétszeresére kívánja emelni a gyártási mennyiséget s a külföldi piacokra fog erősebben gravitálni. E célból már is nagyobb építkezésekhez fogott, új gépeket is rendelt s a legszebb reménnyel néz az elé, a mikor a Mezőség összes nádtermését képes lesz feldolgozni a világpiac számára, ezeket érott dolgozván fel abból, a miből a termelő gazda ezelőtt még krajczárokat is ritkán látott.

Ez a tanulság, ez az eredmény. Improduktív területeink egy nagy százaléka így válik kenyéradó termőfölddé.

Borbély György.

Válasz a „Tévedések és igazságok“-ra.*

Azon körülmény által indíttatva, hogy Jakab László úr az „Erdélyi Gazda“ idei 2-ik számában éles kritika alá fogta a „XI-ik tenyészállatkiállításra“ vonatkozólag irt cikkemet — feljogosítva, de sőt kötelezve is érzem magamat az alábbiak elmondására.

Mint már a „Causus-bellit“ képező cikkemben hangsúlyoztam vala, engemet felszólalásomban abszolút nem vezetett penna-harcz utáni epekedés s felszólalásom indokainak esetelésénél,

*Ezen cikk után, mely egy érdekes és sokban tanulságos vitatkozás befejezésül iratott, egyuttal közöljük *Jakab* László, lapfelügyelő bizottságunk tagjának — szintén befejező válaszát is.

melyeket basiroztam egyfelől a „tenyészállatkiállítás“ jury-jének számtalan *jutalmazási actussaira*, másfelől az „Erdélyi Gazda“ több évi folyamában e themára vonatkozólag napvilágot látott közleményre — végül a szakértő gazdaközönség meleg érdeklődése és saját tapasztalatomra, a lehető legnagyobb objectivitással igyekeztem eljárni. Sajnálom, hogy mindennek daczára — ma már egy kis penna-harczba lettem bele sodorva. — Bele jutva a Credoba folytatom a vitatkozást — azonban mielőtt ezt tenném, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az általam irottakért helyt állok, azonban kérem Jakab urat, hogy — mintegy a sorok között olvasva — ne tulajdonítson nekem olyat, a mit nem irtam, nem állítottam.

Ezek után áttérek Jakab úr „tévedéseire.“ Jakab úr téved, ha azt olvassa cikkemből, hogy én a Sperker úr tenyésztését egy teljesen befejezett tenyésztésnek tartom, mely már elérte a non plus ultráját.

Ezt nem irtam — de még csak nem is gondolhattam ilyesre.

Igen is azt per longum et latum elmondtam cikkemben, hogy e tenyésztés Sperker úr által hosszú évek során *raisonnabilis* és elismerésre méltó úton, módon miként és hová lett fejlesztve és ennek ecsetelésénél hivatkoztam, mert bátran hivatkozhattam is, ugy a „tenyészállatkiállítás“ jury-jének határozatai, mint nemkülönben az „Erdélyi Gazda“ hasábjain időnként megjelent ide vágó közleményekre; felsoroltam névleg gazdatársaimat, a kik velem együtt elismeréssel adózva, e kitűnő anyagot tenyészetöknél aplicálták; — tovább menve azt sem hallgattam el, hogy a székelyföld érdemes és élelmes gazdái az általok önerajökön megteremtett s ma már híres székely-kereszturi bikakiállításokon és vásárokon a Sperker úr tenyészetéből kikerült apaállatok évek óta milyen kitüntetésben részesülnek. Ezzel nincs az mondva, hogy a Sperker tenyészeté egy befejezett tenyésztés?! Midőn pedig a fentebbiek felsorolása mellett mellesleg még azt is megjegyeztem, hogy az én tenyésztésemnél ugy a Bethlen és Wass grófok, utóbb meg a Sennyei bárótól vásárolt bikák mellett a Sperkertől beszerzett bikák utódaival vagyok leginkább megelégedve — még álmomban sem volt az említett hirneves régi tenyészetek felett pálczát törni — s absolut nem helyeztem saját több évi tapasztalatom nyomán creált szerény nézetemet a jury meg a tenyésztő közönség ítéllete fölébe, hanem igen is szerényen meghuzódva annak árnyékában, csak azt hangsúlyoztam, hogy e tenyészet ma már odáig fejlődött, miszerint senki sem lehet jogosítva arra, hogy a „tenyészállatkiállítás“ szakszerű ismertetésénél azt jóformán mellözze. Ez a tenyészet ma már éppen olyan számbavehető numerus,

mint minden más erdélyi régibb és hírneves tenyésztés és a ki e kiállításról szakszerű leírást közöl, ha e tenyésztést quasi mellőzi, vagy jobban mondva kifogásolható „összehasonlítási“ módon említi fel — nézetem szerint s ezen nézetet tesszen elhinni: igen sokan osztják, ezáltal a közönség nem lett kimerítően és megfelelően informálva.

Ezt irtam, ezt vallom ma is! És ezen nézetemet Jakab úrnak azon védekezése folytán, melyet az összehasonlítást illetőleg felhozott, sem változtathattam meg. Azt tetszett irni, hogy Fekete Bogdán bikaborját „nem a tenyészet, vagy ennek egyedeivel — hanem csak a tenyésziránynyal hozta összeköttetésbe“ — és így quasi a Sperker úr malmára hajtotta a vizet!

Ne tesszen zokon venni, ha e helyen azt vagyok mondandó, hogy adok és pedig igen sokat adok azon általam igen tisztelt urak véleményére, kiből hosszú évek során a jury megalakult, továbbá a tenyésztő nagy közönség véleményének megnyilvánulása sem épen kis dolog én előttem és meggyőződésem oda vergál, hogy a jury, mint a nagyközönség is aligha felkarolta volna a Sperker tenyészetét — ha ez arra érdemes nem lenne. Jakab úr a fentebb és általam megszelleztetett „Súlyos és nagy szavak“ kimondását akasztván nyakamba, még azzal is vádol, hogy nem értettem meg cikkét, holott Jakab úr teljesen meg az enyémet! Na hát nem tagadom, itt valami kis „igazság“ még is lehet a dologban. Körülbelül a Jakab úr cikkét igazában csak úgy értettem volna meg, ha nem a sorokat kisérem figyelemmel, hanem hát „inter lineas“ kombinálok; s el is hiszem, ha így járok el, akkor a Sperker tenyészetét illetőleg talán még elismerő hangra is bukkanhattam volna. Hanem hát én kérem alássan csak egyszerű földmives — de fiscalis, az már nem vagyok és ősi usus szerint maradtam és maradok a leirt száraz betűknél — mea culpa!

Eltekintve azonban ezen igazán kifogásolható bakklövéses „tévedésemről“, annyit megértettem úgy az első, mint második cikkéből, hogy Jakab úr nem igen rokonszenvez e tenyésztéssel, bármint szóljon is a jury érdemes ítélete, karolja is bár megérdemelt elismeréssel fel a nagyközönség a szent-demeteri állatok!

Ez és így lévén a dolgok sora — a capacitálás sem lévén kegyerem, elvárva meggyőződése tiszteletben tartása mellett — hasonlólag elvárva tulfelől, hogy velem szemben is hasonló mértékkel mérjenek — én bizony e témát illetőleg ezuttal leteszem tollamat, leteszem már azon okból is, mert szerény véleményem szerint e témát pro et contra kettecskén most már teljesen meg- és el is csépeltük, ergo nem „tévelygek“ tovább — de

mielőtt e téren megválnánk, két momentumot illetőleg mégis meg kívánom nyugtatni Jakab urat.

Ha már reám is olvasta azon „súlyos és nagy szót“, a melylyel is én pálczát törtem légyen (?) a régibb hirneves erdélyi gulyák felett, higgye el Jakab úr, az én álmom e tekintetben is nyugodt; nyugodt pedig, mert erős az én hitem, miszerint ezen gulyák védelembe vett tulajdonosai velem együtt még jó régi módiasan csak a nyomtatott sorokat olvasgatják — azt azután meg is értik — s mert megértik, aligha engem e vád alól föl nem mentenek.

Pro secundo: ne tessék én tőlem annyira félteni az „Erdélyi Gazdát“, mi kettecskén az Erdélyi Gazdasági Egylet révén — annyira-mennyire — régibb barátok is lennénk, meg vagyunk is.

Végül még a következőket: Jakab úr czikke utolsó bekezdésében hangoztatja, hogy ki dobhat követ! Jogosultságát latolgatva, ezt bizony én simpliciter vissza is kínálhatnám — de még ennyire sem akarok eltérni az objectivitás útjáról — tekintettel arra, hogy a jóval előbb elmondottakban félremagyarázhatlanul, kétségbevonhatlanul kifejezést adtam már annak, hogy legkevésbbé sem lehetett szándékom az ön által védelembe vett tényésztő urak tényészetét az által, hogy Sperker tényészetéről elismeréssel emlékeztem, legkevésbbé is kisebbíteni, valamint az „Erdélyi Gazda“ „önzetlen törekvéseit“ kifogásolni.

Gróf Haller János.

*

*

*

A Gróf úr válaszából mindenekelőtt két lényeges pont tűnik ki, és pedig:

a) hogy a Sperker Ferencz úr tényészetét befejezettnek nem tartja;

b) hogy az előbbi cikkekben említett régi tényészetek és az »Erdélyi Gazda« jó hirnevén csorbát ejteni nem akart.

Ezen kijelentéseket szívesen fogadom és ezek alapján kijelentem, hogy a szóvá tett dolgok lényegére nézve most már nincsen közöttünk nézeteltérés.

A Gróf úr többi megjegyzéseire, melyek a lényeg szempontjából kevésbbé fontosak, válaszolni nem óhajtok. Hogy melyikünk részén van több igazság, azt mi ugy sem dönthetjük el; majd elvégzik azt az »Erd. Gazda« tisztelt olvasói.

Jakab László.

KISSEBB SZAKKÖZLEMÉNYEK.

Egy praktikus kézi vetőgép. *Schuschitzky* János szabadalmazott kis szórva vető kézigéjét, mely nálunk még újdonság, e hó 6-án mutatta be feltalálója igazgató-választmányunk tagjai előtt, az »Erd. Gazd. Egylet« udvarán. Ez alkalommal a következő előnyös tulajdonai lettek konstátálva e kis gépnek: 11-től 15 méter széles fogásokat vet be; vetése egyenletes és mennyiségben könnyen szabályozható; kezelése igen egyszerű és könnyen betanulható; azok állítása szerint, kik megpróbálták, 12—20 kat. holdat lehet vele vetni naponta; a gép önsúlya 5 kiló; a vetőmag a munkás hátán levő puttonban lévén elhelyezve, az könnyebben és nagyobb mennyiségben hordozható. A bemutatás lóhere, búza és tengeri-maggal történt s tulajdonosa állítása szerint műtrágyaszórásra is kitűnő. A bemutatott próbából ítélve, ezen igazán hasznos kézi gép beszerzését jó lélekkel ajánlhatjuk gazdátársaink figyelmébe. (Az erdélyi részekben kizárólag *Kiss Ernő* kolozsvári vaskereskedő árulja darabonként 25 frt elég jutányos árban.)

Tinók tetvesedése ellen. Én a következőleg szoktam megszabadítani marháimat, ha esetleg megtetvesedtek. Két téglát fogok össze, jól összedörzsölöm egymáshoz és a keletkező port ráhintem az előbb megnyirt állat egész hátára, nyakára, füleire, szóval a bőrére. Ha három nap múlva a tetvek el nem tűnnek, akkor ezt ismétlem. 8—10 nap múlva a port alaposan lekeféltetem és ekkor már nyoma sincs se a tetveknek, se a serkéknek. Az eljárást nagyon egyszerűnek és jónak találtam R. R.

„Juvel-Lorenz“ burgonya. A múlt év tavaszán Szalay Ottó devecseri postamestertől termelési kísérletre 40 kiló burgonyát kaptam. Már megérkezéskor feltűnt nekem ezen burgonya nagysága és a megjejtett próba után főleg lisztessége által. Sütve vagy főve teljesen szétesett, a mi többnyire a nagy keményítőtartalomnak a jele, noha a talaj laza, vagy kötöttsége szintén befolyással van erre. A 40 kilót elültetve, a burgonya csakhamar kihajtott,

szárképződése szép erőteljes volt, a mi általában a kései fajok tulajdona. A phytoptora infestans (burgonyapenesz) nem bántotta, igaz ugyan, hogy permetezve lett ugy ez is, mint az általam termelt többi fajok, de amazokon egyes leveleken itt-ott fekete foltok mégis csak előfordultak, míg a »Juvel-Lorenz« levelén ilyeneket nem láttam. Október elején szára elszáradt, a mi normális viszonyok között az érés jele. A burgonyát kiszedettem és úgy tapasztaltam, hogy egyike a legjobb fajoknak, mért nagy, teljesen ép és egyforma nagyságu gumóival a Richter Imperátor és Magnum bonum közül feltűnően kitűnt. A termést lemérve, az 520 kiló volt, tehát 13-szoros hozamot adott. Részemről — különösen gazdasági czélokra — ajánlom a »Juvel-Lorenz« burgonyát és azt hiszem, hogy a Richter Imperátornál — a mely pedig nálunk igen sok helyen kiváló terméseket adott -- többet ér. Ugy látszik, hogy igen jól eltartható, mert sem a kiszedéskor, sem most február hóban a rothadásnak legkisebb jelei sem láthatók rajta. Ha sikereket tudunk elérni új fajok előállítása által, ugy az első sorban a burgonyánál érvényesül és ha egyáltalán indokolt a megváltoztatás és új fajok termelése, ugy főleg indokolva van ezen eljárás a burgonyát illetőleg, mert ezáltal a termés mennyi- és minősége lényegesen fokozható. *Rösler Károly.*

— **A kutyák és a sertésvész.** A délvidék egy községében három kutya betegedett meg a miatt, hogy vészes sertések hullájából falatoztak. Az állatok egészen elvesztették szőrüket és kettő elhullott közülök. Arra is vannak esetek, hogy emberek betegedtek meg a vészes sertés élvezetétől.

A tyúk esze. Egy falusi jó gazdasszony beszéli, hogy több tojó tyúkjának tojásait napról-napra elszedve, azokat külön-külön tette és gondosan megjegyezte, hogy melyik tojás melyik tyúktól eredett. Mikor végre kotláskor tyúkjait megültette, szabad választásukra bizta, hogy melyik, melyik fészekre üljön költeni. És ime, minden tyúk a maga tojásait megismerve, azokra ült. Még csak azt tette hozzá a historiához, hogy az így, saját tojásaikat költő tyúkok sokkal kevesebb tojást hagytak zápon, mint az összezavart tojásokon ülők. Lám csak, a tyúkoknak is van ám esze!

LEVELEK.

Gazdasági gépeimről.

Kedves szerkesztő barátom! A gazda és a toll! Nó hát jó, legyen könnyű a toll a gazdának s mit vele leírnak, szép és tanulságos! Azonban nem megy ám az az írás mestersége ugy a gazdának, mint annak, a ki mindig azzal foglalkozik! Aztán meg a mit ő tud, az oly csekélységnek látszik ő előtte, hogy azt hiszi, mikép azt más is tudja. Örömeit nem írja le, nehogy henczegésnek vegyék, bánatát és bajait nem közli, mert szégyenli kürtölni; pletykálni meg nem mer, nehogy megüsse a bokáját. A gazda élete nyughatatlan, az íráshoz pedig csend és figyelem szükséges, mert különben olyan össze-vissza hányt-vetett lesz a mit leír, mint a jelen sorok.

Mondok tehát ily módon egyet-mást a mult évben gazdaságomba beszerzett *gépekről*; használd fel, ha tudod!?

Történt vala pedig velem is, mint sok gazdatársammal, hogy nagy reményeket fűztem a lóhermagterméshez. Gondolkodtam tehát annak mikénti kicsépléséről is. Kérdeztem egyiket-másikat ismerőseim köréből, milyen gépet vegyek, a mely kicsi gazdaságomnak s még kisebb zsebemnek megfelelő legyen, azonban mégis jó munkát végezzen. Így lett figyelmem többek közt az Umráth és társa czég által ajánlott lóherhüvelyezőre irányitva. Néztem tehát az árjegyzéket, mely — ha jól emlékezem — szitaszerkezet nélkül 78 frtért, tisztító szitaszerkezettel pedig 125 frtért kínálta azokat. Munkaképessége ugy volt feltüntetve, hogy naponta 150—200 hlt. gubót kidörzsöl. Megvallom, hogy ez árt mások 7—800 frtos áráival összehasonlítva, felette előnyösnek találtam, de gyanakodtam is, hátha nem jó, azért olcsó.

Járgányos cséplőgépet 80 frtért akarták felszerelni herehüvelyező-dobbal és kosárral, melyhez még a Kolozsvárra be- és onnan vissza való 12 frnyi szállítási költség is járult volna. Aztán meg nem biztam eléggé abban sem, hogy így jól fog-e a gépem dolgozni. De az is eszembe ötlött, hogy ha veszek Umráth-tól egy hüvelyezőt, akkor egyszerre a cséplőgéppel gubózni s a hüvelyezővel pedig dörzsölni lehet. Hogy pedig ezt megtehessem, vettem még egy használt, de jó karban levő, 2 ló után való járgányt 80

frtért. Közbevetőleg megjegyzem, hogy az Umráth-féle hüvelyező 2 lovas járgányhoz van — állítólag — készítve. Továbbá az volt igérve, hogy 14 nap alatt a gép szállittatik. Így a szeptember 4-én tett megrendelés folytán szeptember 20-ikára vártam a gép megérkezését s nagy volt örömöm, mikor a megrendelésre az jött válaszul, hogy a gyorsabb szállíthatás céljából a bubnai gyárjukból küldetik meg. Azonban mi történt? Többszöri sürgetésem után, szeptember 20-án Bubnában feladatott és október 20-án megérkezett, tehát a megrendeléstől számított 6 hét mulva, a mikor már a gubózás el volt végezve s így a régi járgány felszabadulva, az újon vásárolt már felesleges volt és a mikor már a szép munkanapokon is tul voltunk.

Nó de megkezdtuk a hüvelyezést, jó vékony szél mellett, a csinos kinézésű kis géppel, mely egy faállvány, egyszerű, de elmés s most már mondhatom, elég szilárd, párhuzamosan futó mélyedésekkel bíró, öntött vaskosárból és egy ebben forgó szeges cséplőgép-dobból van készítve. A dob szegei a kosár mélyedéseiben haladnak s a felül alkalmazott garatból behulló lóhergubókat a kosár mélyedéseinek reczés oldalához dörzsölik. E gépből kikerült, kidörzsölt gubót egy Bakker-féle rostán tisztítottuk ki. A lóher-hüvelyező munkája elég jó, 2 ökör (lovam nincs, tehát ökör huzza a járgányt) megbirkózik ugyan vele, de mégis csak 4 ökör kellett hozzá. Azonban egy Bakker-rosta nem győzte a kidörzsölt gubókat kitakarítani, hanem kettő kellett hozzá.

A hüvelyezőhöz kell 2 etető és 1 a ki a kidörzsölt gubókat a gép alól félretologatja. Az etetést kosárral végezték, t. i. azzal öntötték be a gubót a garatba. Etetni lehet bármily vastagon, a mennyit csak a garat elnyelni képes, ha a gubó száraz. A két rosta mellé pedig kell 6 leányka. Október végén, a mikor a nap már rövid, 250—260 kg. tiszta magot nyertünk olyan lóheréből, a mely holdanként csak 80 kg.-ot adott. Természetesen termettebb heréből jóval több magot dörzsölt volna ki ugyanannyi idő alatt. A munka minősége jó, maradt ugyan hüvely dörzsületlen is, de ez a rosta végénél és hátulsó lyukjánál hullott ki, a honnan ismét a hüvelyező-gépbe vitetett.

Szólok még a *Sveitzer-féle malomról* is, mely most kezd nálunk forgalomba jöni s mely állítólag hivatva volna a köves mal-

mokat a használatból kiszorítani és a kisipari malmokat gazdasági malmokká átalakítani, mivel kézi erőre is készítenek ily rendszerű malmokat, melyet a kiscgazdák igen jól használhatnak, kivált ha a mostani 125 frt ára lejjebb száll. E malom még új volta miatt kevésbé ismeretes. Na hát én ebbe is beleugrottam, vettem egy járgányerőre készültet 355 frtéért, mely összeg a pakolási és szállítási költséggel 375 frtra nőtt. De még aztán a szitaszerkezet hajtoműve el is maradt, irtam ugyan utána, de még azt nem kaptam meg. Különben ezzel a géppel is úgy jártam, mint a lóher-hüvelyezővel, t. i. hogy a kitűzött idő után 2 hónap múlva érkezett meg. Továbbá, hogy ez is 2 lovas járgányhoz van készítve, de 4 ökör kell hozzá.

A munkaképessége úgy volt jelezve, hogy óránként képes 80 kg. búzát őrlni s ez már való. A liszt minősége jó, teljesen jó kenyér sült belőle.

A liszt darabosságát, t. i. hogy finomabb vagy durvábbra őrltessék az, igen könnyen lehet szabályozni; valamint a szem behullás mennyiségét is. Azonban a garat nincs egészen jól szerkesztve, mert kipereg belőle egy néhány szem búza a betöltés alkalmával. A járgányról a fűszijjal egészen egyszerűen történik az erőátvitel, közvetlenül magára az őrlő korongra. Érdekes, hogy míg a köves malmoknál a felső kő forog, ennél az alsó korong, melynek rovátkái az ugynevezett francia malomkő rovátkáinak formáira készítvék.

A gyár azt írta, hogy törökbuza őrlésre külön e célra készült korongpárt küld 45 frtéért. Melynek bizonyosan lesz egy pár forint pakolási és fuvar költsége is. Ezt azonban még nem rendeltem meg, mert meg akarom előbb várni, a míg a szitaszerkezet is működhetik s a míg a mostani korongok tartóssága iránt is némi tájékozást szerezhetek.

Ha már most egy kis számítást teszek a következőkben:

1. a malom ára fuvarral s egy pár törökbuza koronggal együtt	420 frt
2. hozzá egy járgány, szijjal és fuvarral együtt	180 frt
összesen együtt	600 frt,

akkor, úgy látszik, elég drága kis gépecske ez; s minden esetre óvatosságra inti az embert, legalább is addig, a míg a használha-

tósága hosszabb gyakorlat által is kipróbálva lesz. Továbbá, ha egy 4-es ökör fogat 10 órai napi munkáját 4 frtra értékelem, melyhez egy molnárnak legalább 70 kr. napibére hozzáadandó, a gép kopását, hozzávetőlegesen 1 frt 30 kr-ra véve fel, akkor a napi kiadás 6 frtra rug. Ha tehát e 10 óra alatt 8 q-át őröl meg s ennek árát q-ént 6 frttal értékelvén, az 48 frtot teszen, akkor az őrlési költség $12\frac{1}{2}\%$.

Az olajozást a gép kopására felvett 1 frt 30 kr-ba beleszámítottam. Ez különben csak a járgánynál jön tekintetbe, mert magát a gépet állítólag egy évben csak egyszer kell megkenni.

Továbbá nem számítottam fel épületre sem semmit, pedig az is csak szükséges, mert a gép ugyan kicsi voltánál fogva (4 ember képes vinni) egy szobácskába is belefér, vagy egy meglevő csürbe, de a járgánynak bizony szükséges egy jó fedett helyiség, hogy az állatok az idő mostohaságától védve legyenek. Ez pedig aztán nagyon megdrágítja a berendezést, úgy, hogy még az őrölt búzának 15% -a sem fedezi az őrlési költségeket.

Ebből azt a következtetést vonom le, hogy ez a már meglevő vízimalmokkal nem versenyezhet s csakis oly vidéken hódíthat magának tért, a hol a nagy távolság és rossz utak miatt a vízimalmokhoz jutni nagyon nehéz.

Szereztem még egy *szénagyűjtő-gépet* is be a mult év nyarán Tauffer Ferencz utódától, a ki egy amerikai Osborne nevű gyáros készítményeit tartja raktáron Kolozsvárt.

E gép dombos, gödrös gazdaságomban teljesen bevált, egy ló könnyen huzza, dombon felfelé is. A rud kivételével, minden része vasból van; a kereke olyan forma, mint a biciklié.

A legnevezetesebb rajta az, hogy a gereblyefogaknak az öszszegyűjtött széna kihullatása végett felcsemelését egyetlen rugónak megnyomása által maga a gép végzi, tehát e rendkívül fáradságos munkától a kocsis meg van kímélve.

Egy igen ügyes, a gép minden alkatrészét képekkel ábrázoló utasítást adtak hozzá, a melyben azok ára is külön fel van sorolva. Egyetlen hibája ez utasításnak, hogy angolul van írva. Hanem azt hiszem, hogy nevezett cég, saját jól felfogott érdekéből, gondoskodni fog magyar nyelven írott utasításokról is, mert hisz ezzel a gép elterjedését megkönnyíti.

Kolozsvár, 1896. márczius hó.

N.

Vetések állása.

Vidékünkön az *őszi vetések* nagyon sokat szenvedtek az ege-
rektől, annyira, hogy még nagyon régi gazdák sem emlékeznek
oly mérvű egérkárokra, mint a minők a múlt őszön voltak látha-
tók. A hideg azonban nem sokat árthatott még ez ideig, mert már
november 20-án hótakaró alá kerültek, a melyet elmosott ugyan a
december 7-én beállott esőzés, de az erre bekövetkezett enyhe
időjárás következtében ezt nem sinylették meg; mire aztán beál-
lottak a nagyobb hidegek, ismét hó borította őket.

Most már teljesen elolvadt a hólepel, a mely alatt észreve-
hetőleg javultak, eltekintve egyes, szeptember közepe táján vetett
tábláktól, a melyek az akkor uralkodott nagy szárazság folytán,
csak az október elején beállott esőzések hatása alatt indulhattak
csirázásnak, addigra pedig az elvetett mag nagy része az egerek
martialékául esvén, nagyon gyéren keltek s a hó alatt sem javultak
semmit. Sokat szenvedhetnek azonban őszi vetéseink még ezután,
mert az időjárás száraz, hideg és kisebb-nagyobb megszakitással
szeles, a mi tudvalevőleg legnagyobb ellensége ilyenkor a külön-
ben sem elég jó erőben levő vetéseknek. Ligerünk is van még
mindig, de tetemesen megapadtak.

Míndezeket összevetve, mégis nagyon korai volna rossz ter-
mésre következtetni, mert egy jó, szélcsendes tavasz, különösen
május, ha kellő meleg és nedves lesz, mindent pótolhat.

Nem így állunk azonban a *herésekkel*. A tavaly vetett vörös
herék nagy része tönkre ment, pedig a védnövény letakarításakor
még jó őszi legelővel, sőt kaszálással is kecsgettettek. De jött azután
a nagy szárazság, később az egerek, úgy, hogy az őszön alig le-
hetett egy-egy élő szálát találni. A természet sokat pótolhat ugyan,
de arra el lehetünk készülve, hogy legjobb esetben is sokat kell
foltoznunk a tavaszon. Számítson hát mindenki vetőmagot e célra
is. Sajátságos körülmény az, hogy azok a herések állottak arány-
lag legjobban az őszön, a melyek igen erősen voltak legeltetve, a
minek magyarázata bizonyára abban rejlik, hogy sem a nagy szá-
razságtól nem szenvedtek annyira, mint a nem legeltettek, mert a
talaj hajcsövessége a folytonos taposás folytán a maximumra emel-
tetett s így az alsóbb rétegekből felvezetett nedvesség kielégítette
vízszükségletüket, sem pedig az egérkároknak nem voltak annyira

alávetve, mint amazok, mert ők sem turkálhattak kényük-kedvük szerint a nagyon összetaposott talajban, de már a legelő állatok által is háborítottak. Sajnos azonban, hogy a gazdaközönség nagy része épp azzal vélt jó szolgálatot tenni a szárazságtól különben is megviselt heréseknek, ha azokat legalább a legeltetéstől megóvják.

Azt hiszem, ezekből levonhatjuk jövőre azt a következtetést, hogy száraz nyáron és őszön a frissen vetett heréseknek jó szolgálatot tehetünk, ha nem is a legeltetéssel, a mi káros is lehetne, különösen ha nem elég dúsak, hanem igen is jó, erős, esetleg ismételt hengerezéssel.

Ha az említettekén kívül számításba vesszük azt is, hogy az ideai gyenge magtermés és nyomott árak hatása alatt, sok gazda felszántotta összes heréseit: úgy, azt hiszem, nem csalódom, ha arra következtetek, hogy a millenáris évvel, ha nem is jön fel megint a heretermelés csillaga, de esélyei a mostaniaknál bizonyára kedvezőbbekké válnak. Persze ebbe még az apionnak is van beleszólása.

Szász István.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Csiki levél.

Őszi vetéseink igen szépen megizmosodva rekedtek a hó alá, de kellő fagy nélkül, később azonban a meggyérült hó alatt megfagytak. Deczember ugyyszólva enyhe, január kitartóan hideg volt. Most februárban nappal derült, éjjel erős fagyok vannak. E hóban eddig sok erős nyugati szél volt, de az itt-ott megtarkásodott földeken lévő gabonáknak talán még nem ártott.

Népiünknek a vasúti munkálatoknál fa, kő s más anyagok szállításában elég munka kínálkozik.

A folyamatban lévő vasútépítkezési munkálatok az egész tél folyamán rohamosan haladtak. Az olasz, cseh s más idegen munkások, kőfaragók a kőbányák megnyitásán, sziklás oldalak szétrepesztésén és a kijelzett pályatestek töltésén folytonosan dolgoztak s dolgoznak. A tavasz közeledtével újabb és újabb csoport idegen munkások érkeznek, kik úgy lászik, hogy a föld töltési munkálatokat megcsinálják anélkül, hogy a mi népiünknek, mely különben fél a földhányástól, — a kevés fuvarozáson kívül más munka ki-
jutna.

Vitos Mózes.

LAPSZEMLE.

Az időszak legfontosabb közgazdasági eseménye az Ausztriával folytatott közgazdasági egyezkedés és így mi sem természetesebb, minthogy mindazon lapok, melyek hasábjaikon a közgazdasági kérdéseknek is szoktak helyet juttatni, bőven foglalkoznak vele. Igyekszünk a következőkben hazai szaklapjaink úgy e kérdésre, mint más minket érdeklő dolgok és irányokra vonatkozó közleményeiről egy rövid áttekintést nyújtani, nem zárkoztatván el egyúttal a politikai napilapok oly közleményeinek ismertetésétől sem, melyek gazdasági ügyünk jelentősebb kérdéseit alaposan tárgyalják.

* * *

A „*Hazánk*“ febr. 13-iki számában „Agrárjog“ czimen különösen ama törvényjavaslatot méltatja, melyet a porosz kormány az urakházának gyűlésén legutóbb terjesztett elő, s mely a kisbirtok elforgácsolódását igyekszik megakadályozni. Ismerteti az ez alkalommal ott érvényre jutott felfogást, mely szerint a földbirtokos szabad rendelkezési joga fontos nemzetgazdasági érdekek előmozdítására korlátozható, sőt kell is, hogy korlátoztassék.

A február 19-iki szám közgazdasági rovatában az olcsó marhasó kérdéséről találunk cikket, melyben azt olvassuk, hogy Ausztriában már bocsájtanak a gazdák rendelkezésére vasoxiddal denaturált olcsó 5 frtos só, el van tehát már háritva azon akadály, melyet a pénzügyminiszterek mindenkor a denaturált olcsó só áruványa ellenében felhoztak, s az most már annál is inkább behozható volna nálunk is, mert a Detsinyi Frigyes bpesti droguista szabadalmát képező denaturálási eljárás egészen beválónak ígérkezik.

Február 22-iki számában az osztrák agrárkongresszusról találunk jelentést.

Február 23-án a szőlők felújításáról szóló javaslatnak a pénzügyi bizottság előtt való tárgyalását olvassuk. A pénzügyi bizottság Vekerle Sándor, Darányi Ignác földművelésügyi miniszter és Festetich Andor gróf indítványai nyomán több §-ok szövegét megváltoztatta. A változások többnyire csak néhány szóra szorítkoznak, mindazonáltal nagyot változtatnak egyik-másik § intenczióján.

A „*Hazánk*“ febr. 23-iki számában „*Nézől-ültre*“ czim alatt sok más között az ezredéves kiállítás alkalmából tartandó nemzetközi gazdakongresszusról szólván, ama nézetének ad kifejezést, hogy e kongresszusnak kellene útát nyitni a valuta kérdésében létrehozandó nemzetközi megállapodásokhoz.

Február 25-iki számából a nemzetközi kongresszus végrehajtó bizottságának üléséről veszünk értesítést.

Márcz 7-én Baross Károly vezércikkben foglalkozik a kőbányai kérdéssel, a Darányi földm. miniszternek ez ügyben a fővároshoz intézett leiratában foglaltakat az agrármozgalom második fontos eredményének nevezvén. (Az első a malomkérdés rendezése.)

* * *

A »*Budapesti Hirlap*« f. hó 8-iki számában „A kincstári és papi birtokok“ című cikkében, megemlékezve a földm. Ministernek közelebbről kiadott e tárgyú. statistikai munkájáról, a következő — kivonatossan közölt — adatokat és véleményt adja: „Az 1894. évi adatok szerint volt a korlátolt forgalmu birtokok kiterjedése 16.₈ millió, a szabad forgalmuaké 32.₂ millió kat. hold. Amazok az egésznek 34.₂₇%-át, emezek 65.₇₃%-át teszik ki.

Ebből a roppant összegből a kincstári birtokokra 2,708.881 k. hold esik, ez az ország területének 5.52 %-a; a közalapítványi birtokok terjedelme 221.668 k. h. A római és g. kath. egyház ingatlan birtoka együtt: 1.677.302 k. hold; az ország területének 3.42%-a. Elöl áll a n. váradi r. k. püspök 187 ezer holddal, utána következik a görög. kat. kinek birtoka 139 ezer holdra rug. A primás csak harmadik a sorban 95 ezer holddal, utolsó a lugosi g. k. püspök, kinek közel 10 ezer holdnyi ingatlana van. A róm. kat. káptalanok birtoka közel jár az 500 ezer holdhoz; a szerzetes rendek közt pl. a pannonhalmi főapátság 64.848 holddal bír. Érdekes, hogy osztrák szerzetes rendek is jelentékeny részét bíráják a magyar földnek, azaz mintegy 26 ezer holdat.

A református egyház 24 megyében csak 29.239 k. holddal rendelkezik, mint földesur. Az ág. evang. egyháznak összes ingatlana 4012 k. hold. Az unitáriusok vagyona 956 hold, a szász egyetemé ellenben 29.158 k. holdra rug. Az, hogy ezeket az óriási területeket gazdaságilag jól kezeljék, elsőrangú gazdasági érdek. Az, hogy területüket hitbizományok ne szaporítsák, szintén. Bizonyos azonban az, hogy a kötött jellegű birtokok rossz hatásait ellensúlyozni csak úgy lesz lehetséges, ha gondoskodni fognak már azok arról, hogy a földmivelő nép részére megfelelő bérletekre osztassanak, a mi talán kényelmetlenebb, mint az általánosan való bérbeadás, de a közérdek szempontjából sokkal üdvösebb. A jövedelmezőségről nyújtott adatok eljjesztő szintben tüntetik föl a jelzett birtokok nagy részében ma folytatott gazdálkodást. A földmivelési kormányzat gondjának ki kell terjedni erre is és habár Darányi nem mondja azt, kell hinnünk, hogy mindazt a hátrányt, mi a mai birtokviszonyokból folyik s a nemzet

politikai és társadalmi érdekeivel ellentétben áll, okos és átgondolt politika inaugurálásával igyekezni fog lehetőleg enyhíteni.“

A »*Gazdasági Lapok*«, melynek „Szemléje“ időről-időre alapos kritika tárgyává teszi minden aktuális kérdéseinket, márczius 1-i számának ezen című rovatában aggodalommal teszi föl a kérdést, hogy vajjon az Ausztriával felbontandó vámszövettség esetén elvesztendő közeli piac hiányában nem vésze el a magyar gazdák évi 150 millió forint bevétele, melyet eddig az állattenyésztés hajtott? Ugyane rovatban kételkedik abban, hogy a milleniumi nemzetközi gazdaságkongresszus tárgyainak megállapítása elég alapot nyújtana a tárgyalások sikeréhez. Igen részletesen leírja ezután a gabonaárak hanyatlásának okait is, mintegy jelezvén ez által azt, hogy ily köztudomásu dolog felett tanácskozni merőben felesleges akkor, amikor már az okok elhárításának módozatairól is kell tanácskozni.

Márczius 8-iki számában, ugyane rovatban a bécsi VI-ik osztrák gazdaggyűlésnek a vám-kiegyezés alkalmából hozott határozataival foglalkozva kijelenti, hogy azok között reánk legsérelmesebb és legveszedelmesebb tendenciájú: az állategészségügyi egyezmény kérdésre vonatkozó passus.

Ugyane számában ír az újon felalált szögnélküli patkóról, mely találmány, ha beválik, korszakalkotó leendő állattenyésztésünk történetében.

* * *

A »*Köztelek*« fontos tárgyu közleményei oly számosak voltak az elmúlt hónapban, hogy valóban gondot ad megválasztani, mit érintsünk, úgy, hogy a legfontosabbról megemlékezvén, rövid is maradhassunk.

A febr. 8-án megjelent 12. számban az O. M. G. E. szőlőszeti és borászati szakosztályi ülésének lefolyásáról nyerünk tudomást. A szakosztály különös fontosságú kérdést, a szőlőfelújítási törv. javaslat kérdését tárgyalta s gr. Károlyi Sándor javaslata nyomán egy nagy horderejű pontnak a javaslat szövegébe való felvételét indítványozta. Ez a pont egy központi szőlőszeti társulat alakításáról intézkednék, mely szövetkezeti alapon szervezve közös érdekképviselője lenne tagjainak mindazon ügyekben, melyekben azok a törvény intézkedéseiből kifolyólag úgy az állammal, mint a hitelt nyújtó pénzintézettel érintkezésbe jutnak.

A febr. 12-én megjelent 13-ik számban a közgazdasági kiegyezési tárgyalásokról írt vezércikket olvassuk, melynek írója megnyugvással látja a kormány magatartását az osztrákok túlajtott követeléseivel szemben, de szükségesnek tekinti, hogy a közvélemény élénken foglalkozzék a gazdasági kiegyezés kérdésével.

A febr. 19-iki 15-ik számban érdekes hosszabb közleményt találunk az 1895. év gyapju-üzletéről, táblázatos kimutatásokkal.

A 16-ik számban »*Ausztria a kiegyezés ellen*« czimen ismét a közgazdasági kiegyezésről vezércikkhez a „Köztelek“, ezúttal az önálló vámterület kívánatosságát hangsúlyozva. Érdekes „*A ló fejlődésének történetéhez*“ czimű cikk, lapunk munkatársa: Monostory Károly tollából.

A 18-ik szám egy cikke a nemzetközi gazdakongresszusról értekezik. „Ha tudjuk is“ — úgymond — „hogy a kongresszus határozatai csak akadémikus jellegűek, mert végrehajtásuk a kongresszusban résztvevő faktorok hatáskörén kívül esik, mégis az eszmék tisztázásához, a határozatok megvalósításához, a nemzetközi közvélemény előkészítéséhez és ez által az uralkodó kedvezőtlen viszonyokat megszüntető eszközök kijelöléséhez hatalmas tényezőnek ismerjük el. A magyar kormánynak pedig mindenestre dicséretére szolgál, hogy készségével erre az összes érdekelte nemzetek gazdáinak alkalmat ad.“

A „*Magyar Gazdák Lapja*“ február 9-iki, 6-ik számában „*Kis emberek hitelé*“ czimén a szövetkezeti ügyről általában s különösen Békésvármegye indítványairól a községi takarékpénztárakat és községi hitelszövetkezeteket illetőleg, cikkez.

A „*Magyar Gazdák Szemléje*“-ben a „*Bátor miniszterek*“ czimű cikkelyben a német földművelésügyi és pénzügyi miniszterek nagyfontosságú nyilatkozatainak alkalmából rövid visszapillantást tart mezőgazdasági helyzetünk alakulásaira a jobbágyok felszabadítása óta; konstatálja, hogy a mezőgazdasági válság leg súlyosabban a középosztályra helyezkedett s reá mutat, hogy a válság nemcsak nálunk, hanem majdnem valamennyi kulturált országban megvan. A válság reakciója, úgymond, mindenfelé észlelhető. Az agrárpolitika gyökeret ver mindenütt s hogy jogosult, mutatja, miszerint a merkantil államok miniszterei sem mellőzhetik azt hallgatással.

A nagyipar és kereskedelem az államkormányzat kiváló gondozásában részesült nálunk a kiegyezés óta, míg a földművelés és kisipar érdekeinek ápolására ki sem gondolt.

Ha az agrárpolitika alapelvét axioma gyanánt elfogadjuk, ezen feladat megoldása vár még reánk, pedig a földművelésügyi kormány legutóbbi intézkedéseivel maga kimutatta, hogy elfogadja azt. E nagy feladatok megoldására a társadalom legjobb erőinek egyesülniök kell.

A „*Magyar Gazdák Szemléjében*“ más 7 cikkinnellett még *Matlakovich* Sándornak találjuk egy hosszabb értekezését a quótáról.

A „*Mezőgazdasági Szemle*“ cikkei közül kiemeljük „*Az állattenyésztő és az állatorvos*“ s „*A szuperfoszfát termésfokozó hatása a tavaszi veteményekre*“ czimeket. Előbbit *Monostori Károly*, utóbbit *Cserháty Sándor* írta.

A „*Borászati Lapok*“ febr. 9-én megjelent számában, mely ez évben 7-ik, hosszabb cikksorozatot indít meg a metszési eljárások s azok alkalmazásának tárgyáról, míg 8-ik számában ugyancsak egy hosszabb folytatásos közlemény jelenik meg, *Szójó Károly* a m. kir. rovartani állomás volt assistensének tollából. A közlemény általában a szőlőbetegségek okairól, s különösen az új rémmel a gommose bacillaire-rel foglalkozik, oly modorban, mely a legnehezebben érthető dolgokat is könnyűszerrel hozza tudomására, a természettudományokban teljesen járatlan olvasónak is.

10-ik számában a *B. L.* a francia borvámról cikkez, s reményét fejezi ki, hogy a francziáknak az Ausztriával kötendő közgazdasági kiegyezés alkalmából az alacsony borvám kedvezményének elnyerése iránt ujabban megindított mozgalmi sikertelenek maradnak.

* * *

A „*Szőlő és Borgazdasági Lapok*“ 8-ik számában (febr. 23.) egy nagyfontosságú kérdést pendít meg *Halmay Andor*, t. i., hogy képes lesz-e a szőlőbirtokos, az új törvényjavaslat alapján neki nyújtott kölcsön terhei mellett prosperálni vagy sem? A hosszú diszertáció oda lyukad ki, hogy prosperálásának főfeltétele az, miszerint szőlőjét intenzíve és nagy szorgalommal művelje.

A 9-ik számban egy kevésbé ismert kártékony rovarnak a szőlőhernyónak, *Ino-ampelophagának* ismertetését s az ellene fogamatba veendő védekezés leírását találjuk.

V—r K—ly.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Felhívás és kérelem.** Hivatkozással a földmiveltügyi m. kir. Minister úrnak Erdély tenyészbika-szükséglete fedezésének céljából kiadott és lapunk jelen számának 114-ik lapján közölt leiratára, kérjük az érdekelt feleket, hogy az abban kívánt tudósításokat egyletünk elnökségéhez, saját érdekükben is, mielőbb beküldeni sziveskedjenek. *Erdélyi Gazd. Egylet.*

— **Olvasóinkhoz.** Nagyon kérjük azon tisztelt olvasóinkat, kik lapunkat beköttetni nem szokták, hogy januári és

februári számjainkból a meglevő és már elolvasott példányokat nekünk (3 kros bélyeggel) vissza küldeni sziveskedjenek. Azért vagyunk e szokatlan kérésre kényszerülve, mivel a folyton gyarapodó tagok és előfizetők kérnek, hogy lapunkat az első számtól küldjük és e kérést, minthogy ily arányu érdeklődésre nem számítva, lapunk ezen számaít nem nyomattuk elég sok példányban — csak így teljesíthetjük.

A kiadóhivatal.

— **A székely-kereszturi bikavásár.** Az udvarhelymegyei gazdasági egyesület által február hó 29-én rendezett tenyészbika-kiállítás és az ennek kapcsán márczius hó 1-én tartott tenyészbikavásár élénk érdeklődés mellett szép eredménynyel végződött. A kiállításra 71 tenyésztő 122 drb bikát hozott, melyeknek megbírálására Dr. Török Albert elnökle mellett Gyárfás Endre, Gróf Haller János, ifj. Lészay Ferencz, dr. Szentkirályi Ákos, Tulogdi Soma és Ungvári Mózes kértettek fel. A megejtett bírálat eredménye a következő: (Első díjtral 200 koroná) Sperker Ferencz két éves bikájának, — a második — 150 korona — Dr. Gyarmathy Dezső két éves bikájának, — a harmadik — 100 korona — Nyikuláj László két éves bikájának, — a negyedik — 50 korona — pedig Bokor János szintén két éves bikájának íteltetést oda. A községek közül Székely-Keresztnr város, Bözöd és Botfalva községek bikái 50, 30 és 20 korona díjjal jutalmazva. Aranyoklevéllel Sperker Ferencz, Br. Kemény Béla és Gyarmathy Dezső, — ezüst okievélllel Buzogány János, Fazakas Ferencz, Fekete János, Br. Gamera Oszkár, Mircse Mihály, Nyikuláj László, Pálhegyi Sándor, Péter Áron, Szent-Királyi Árpád, Tóásó Gergely és Ugron Zoltán lettek kitüntetve. A kiállítás alkalmából folyólag egy gazdaértekezlet is tartott, mely Báró Kemény Béla elnökölése mellett mindenek előtt Sperker Ferencz alkalmi felolvasását hallgatta végig. Az érdekes és tanulságos felolvasást teljes szövegében fogjuk olvasóinknak megküldeni. Az értekezlet további folyamán élénk eszmecsere mellett határozatba ment, hogy az udvarhelymegyei szarvasmarha-tenyésztés mai fejlettségében a millenáris kiállításon bemutatassék, minél fogva három tagu bizottság küldetett ki a megfelelő anyag kiválasztása végett. Márczius 1-én a vásáron 142 drb bika lett kiállítva,

melyek közül 42 darab talált vevőt; többnyire 350—400 forintot fizettek a kétéves bikákért, s így a forgalom megközelítette a 12000 frtot.

A kiállításon megjelent tenyésztők közül ötven holdon felüli birtokos 13, ezen aluli 58 volt.

Ugy a kiállítás mint a vásár, daczára a zord hózivataros időnek, élénk mozgalmat idézett elő és az intézők buzgosága minden ponton feltűnt.

A bemutatott anyagról szakszempontból most nem szólhatunk, mivel ide vonatkozólag egyesületünk megbizottjai a választmányhoz ugyis be fogják nyújtani jelentésüket és akkor — jövő számunkban — lesz alkalmunk bő ismertetést nyújtani ebben az irányban is. —j—

— Ujabb kedvezmény egyesületünk tagjai részére.

A magy. kir. államvasutak gépgyára egyesületünk tagjai részére a legutóbbi árjegyzéke szerinti árakból a következő kedvezményt ajánlotta fel: Nagyobb gépeknél (locomobil, gőzkazán stb.) 9%; kisebb gazdasági gépeknél 12%-et, ezeken felül pedig készpénzfizetés után még külön 3% engedményt. Ajánljuk tagjaink figyelmébe!

— **Gazdatiszti állást keres** egy K.-Monostoron végzett tíz éves gyakorlattal bíró fiatal gazda, a legjobb bizonyítványokkal. Bővebb felvilágosítást ad az egyesület *titkári hivatala*.

— **Közgyűlések.** A »Magyar Mezőgazdák Szövetkezete« f. hó 26-án, a »Pátria« részv.-társ. pedig f. hó 23-án tartja meg ez évi rendes közgyűlését. Mindkettőnek 1895. évi üzleti jelentését megtekinthetik egyesületünk érdekelt tagjai titkári hivatalunkban.

— **Bereczky Máté** szobrára az »Erdélyi Gazdasági Egyesület« 50 frtot adományozott. Magánosoktól jövő adományokat e célra elfogad és közvetít az egyesület pénztára: *Csermák János*, pénztárnok, főtér 7. szám alatt. Adakozzunk a legnagyobb magyar pomológus emléksobrára!

— **Követendő példa.** Gróf *Haller Jenő* erdélyi nagybirtokos gazdasági főtisztjeit *Küküllőváron* és *Balás-*

telkén a napokban azzal lepte meg, hogy személyenként 800 frt évi nyugdíjat biztosított számukra. E biztosítékot a nemes Gróf birtokaira betáblázott közjegyzői okiratban nyújtotta át főtisztjeinek. Midőn a nemes Grófnak ezt az igazán követésre méltó eljárását mint unikumot elismeréssel közhírré tesszük, egyúttal gratulálunk neki, mert kibontotta a zászlót s megmutatta az erdélyi nagybirtokosoknak a helyes utat arra, hogy a birtokos és gazdatiszt érdekeit mi úton-módon lehet és kell azonosítani. Ezzel az eléggé nem méltányolható nemes tettével megörökítette nevét Gr. Haller Jenő a még mindig vajudó kérdésnek: a gazdatiszt és birtokos közti viszonyoknak ily szépen való elismerése s egy lépéssel előbbrevitele által. — Gróf Haller Jenő maga is elismert szorgalmas mintagazda s ki, mint ilyen a szorgalmas, becsületes, önfeláldozó munkát becsülni, méltányolni és jutalmazni is tudja. Okuljanak rajta az erdélyi nagybirtokosok s örüljenek neki az erdélyi gazdatisztok. (Beküldetett.)

— **A romániai földbirtok értékének hanyatlása.** A román bérbeadandó állami birtokokra beadott összes ajánlatok átlagban 33%₀-kal kedvezőtlenebb bérösszeget ajánlanak, viszonyítva az előző ciklushoz (újév előtti állapotokhoz). Egyes birtokokra abszolúte nem is tettek ajánlatokat és csak két olyan birtoktest szerepel a birtokok között, a melyekre nézve 17%₀-kal javult a bérösszeg. Az esetben, ha a kormány jobb ajánlatokat nem kapna s meggyőződést szerezne a birtokok ily nagy mérvű elértéktelenedéséről: számos birtokot a saját kezelése alá lesz kénytelen vonni, a mi egyértelmű lesz a földbirtok parcellázásával.

-- **A sertésvész terjedése.** Egy pestmegyei községből egy asszony két kiló sertéshúst vásárolt a budapesti vásártéren. Hazavivén a húst, szokás szerint vízben megmosta és a mosásra használt vizet a moslékos dézsába öntötte. Tettének ugyancsak megadta az árát, mert összes sertésállománya — 16 drb — elhullott. Innen aztán a vész nagy vidékre terjedt tovább.

— **Az orsz. gyümölcsészeti min. biztos felhívásai.** I. *Hazai gyümölcsfajták beküldése tárgyában.* Hazánk czedőves kiállításán — hivatalos állásom-

nál fogva — óhajtanám, öntött és festett mintákban hazánk eredeti magyar fajta gyümölcsseit bemutatni. Egy részét a hazai fajtáknak már is sikerült egyes termelőink hazafias szives támogatása folytán beszerezni és azok mintái már el is késeültek. Hiányzik azonban még több oly gyümölcs, mely kétségen kívül hazánk eredeti fajtáját képezi és a melyeknek bemutatása — e hazai fennállásának ezred-éves kiállításán kívánatos lenne: Hazafiai tisztelettel azon kérelemmel járulok tehát gyümölcsstermelőinkhez, miszerint — a mennyiben lehetséges volna jelenleg — alma- és körte-fajtákból, a nyáron pedig egyéb nyári gyümölcsökből czimünkre és költségünkre 3—4 drb jellegzetes, jól kilejtett példányt, jól elcsomagolva postán beküldeni sziveskedjenek. A gyümölcs bérmentetlenül, sőt értékének és a csomagolási költségnek utánvétele mellett is küldhető. II. *Beteg gyümölcsfa-részek, kerti növények beküldése tárgyában.* A budapesti m. kir. kertészeti tanintézetben az összes kerti növények betegségei és ellenségei tanítás tárgyát képezvén, a tanítás e téren csak akkor lehet teljes mértékben sikeres, ha az elméleti oktatással kapcsolatban a szemléltetés minden egyes betegségre külön-külön kiterjed. Minthogy pedig a növényeken jelentkező betegségi tünetek, állati és növényi paraziták stb. tudvalevőleg csak adandó alkalmakkor, megfelelő helyi és klímavizonyok között, az ország különböző részeiben szétszórtaan jelentkeznek, az igazgatóság ez úton kéri fel az érdeklődő kerttulajdonosokat és szőlőbirtokosokat, hogy ugy konyhaker- és díszkerti növényeken, valamint gyümölcs- és egyéb fákön jelentkező beteg növény-részeket a m. kir. kertészeti tanintézet igazgatóságá czimére bérmentetlenül beküldeni sziveskedjenek, a hol azok kellő módon conserválva, az állandó gyűjteményben a tanítás céljaira fognak elhelyeztetni. III. *Kertészeti földnemek beküldése tárgyában.* Tekintettel arra, hogy közgazdasági szempontból és a hazai kertészet fejlesztése érdekében egyaránt kívánatos, hogy a kertészetben szükséglegendő földnemek közül kiváltképpen a levélföld (erdei föld), lapföld és hangaföld itthon szereztessenek be, nem pedig a külföldről — mint a hogy az eddig szokásban volt — a m. kir. kertészeti tanintézet igazgatóságá ez úton kéri fel hazánk összes gazdáit, erdőtulajdonosait és földbirtokosait, hogy a rendelkezésük alá tartozó területokről, melyeken a fentemlített földnemek valamelyike léteznék, kipróbálás végett 2—2 métermázsát a m. kir. kertészeti tanintézet igazgatóságá czimére — lassu szállítmány gyaóánt — feladni sziveskedjenek, megjegygezvén, a szállítás költségeit az átzevő igazgatóság viseli. Kelt Budapestben, 1896. február hó 12.

— „Irodalmi szemle“ és „Külföldi lapokból“ czimű rovataink — tárgyhalmoz miatt — lapunk jelen számából kimaradtak.

— A „Record.“ Báró Königswarter csaba-esüdi uradalmában a „Record“ múlt évi novemberben 90 katasztrális hold lóhert dolgozott ki 9 és fél nap alatt. A nyert magmennyiség egészben 120 mtrmázsát tett ki. Napi 8 órai munkaképessége tehát 12.50 mtrmázsá, vagyis óránként 158 kilógramm. A Record lapunkban levő hirdetését ajánljuk olvasóink figyelmébe

1896. február havi állat és állati nyerstermény-forgalmunk Románia, Szerbia és Bulgáriával.*

<i>Behozatalunk Romániából a határszéli belépő állomásokon:</i>	445	»	lóbőr.
3 drb ökör.	80	»	tej.
4740 kg. marhabőr:	10440	»	disznóbőr.
24664 » juh-, kecske- és báránybőr.	1872	»	belék és hólyagok.
	2200	»	gyapju.
	200	»	túró.

* Közlés esetén kérjük a forrás megnevezését.

Kivitelünk

Romániába:

- 11 drb. ökör.
 I » borju az egy éves korig.
 127 » ló.
 145 kg. nyershús.
 25 » vaj.
 210 » lószőr.

Behozatalunk

Bulgáriából: semmi.

Kivitelünk Bulgáriába:

- 6 kg. nyershús.
 15 » vaj.
 10 » lószőr.

Behozatalunk Szerbiából:

- 682 drb. ökör.
 41 » tehén.
 3 » borju az egy éves korig.
 2 » öszvér és számár.
 29108 kg. juh- és kecskebőr.
 79797 drb. bárány és gödölye.
 89945 kg. nyers serteshús.
 134 » disznóserte.
 110 » tehén-, nyúl- és kecskeszőr.
 10 » ágytollú.
 3455 » belek és hólyagok.

Kivitelünk Szerbiába:

- 97 drb. ló.
 37116 kg. marhabőr.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Olvasóinknak. Igen leköteleznének olvasóink, ha az erdélyi kendertermesztés meghiúsultának okairól, lehetővé tételének módjairól és hasznosságáról lapunkban véleményt mondanának. — Kérjük továbbá: szíveskedjenek lapunk áprilisi számába — levelek alakjában — vidékenként rövid tudósításokat küldeni a vetések állásáról, terméskeltatásokról, időjárásról, tapasztalt új jelenségekről, sikeres újításokról, termelési ágakról, gépek mikénti beválásáról stb. — **M. N. A.** mint láthatta is, külföldi lapokból is közöljük — röviden átvéve — azt, a mi minket érdekelhet. Ha ilyeneket fordít, megköszönjük. — **Sz. J. Budapest.** Nagyon sajnáljuk, hogy legelső nekünk szánt cikkét elvi okokból nem közölhetjük. És pedig, pro primo: nem csinálhatunk reclámot egy olyan lapnak, melynek iránya nem mindenkor és nem mindenben találkozott a mi felfogásunkkal; pro secundo: a legutóbbi orsz. gazdakongresszus határozatait, mint egyedüli biztos medicinát mezőgazdasági világunk ellen — mi nem tudjuk oly intensive ajánlani; pro tertio pedig: Iránycikkeinket majd csak magunk írjuk. Kéziratát utólagos beleegyezése reményében átadtuk egy lapársunknak. — **P. J.** Lapunkban közölt cikkre felett mindenki szabadon rendelkezik, legfőlebb azt kérjük, hogy másodszori közlésénél hivatkozzék lapunkra. — **H. A.** Tárgyhalmaz miatt következő számra maradt. — **H. E.** Következő számunkban hozzuk. — **V. G.** Igazán sajnáljuk, hogy nincs nagyobb helyünk. Mihelyt lehet, közöljük. — **L. Zs.** Még csak egy kis türelmet kérünk, — ügyelnünk kell arra is, hogy időszereü cikk ki ne maradjon szezonzából. — **B. J.** Ha megengedi, a „Levelek“ közt adjuk ki. — **D. D. Sz. k.** Ilyen vádakra nem reflektálunk, csak annyit árthatnak azok egyletünknek, mint a collegyum falára kent háj... — **V. K. Egy.** „kisszebb szakközleményt“ csinálhatunk belőle; önálló cikknek igen iskolai kidolgozás. — **Cs. Gy. Mv.** Közleményeink mind eredetiek lévén, azokat csak más lapok előtt és nem azokkal egyszerre szoktuk közölni. Jövő számunkban jönni fog becses levele.

— A „Hungária“ műtrágya, kénsav és vegyi-ipar részvénytársaság jelentése Budapest. Jegyzéseink azonnali és a tavaszi szállításra a következők:

Kettős szuperfoszfát 40 ⁰ / ₀	15.75 — 16.25	frt.
Prima szuperfoszfát 16—18 ⁰ / ₀	4.20 — 4.70	»
Thomas-salak 22—25 ⁰ / ₀	3.40 — 3.70	»
Kalitrágya 20—22 ⁰ / ₀	2.65 — 2.90	frt.
Ammoniak-szuperfoszfát 10—12 ⁰ / ₀ +3—5 ⁰ / ₀	4.70 — 6.20	»
Kénsavas káli 90—96 ⁰ / ₀	9.60 — 10.—	»
Chilisalétrom	10.85 — 11.30	»
100 kg.-ként zsákkal együtt, elegysúly tiszta súly gyanánt az egyes állomások távolsága szerint.		
Vasgálicz Ia.	3.— — 3.25	frt.
» IIa.	2.75 — 3.—	»
Rézgálicz	24.— — 25.—	»
100 kg.-ként zsákkal együtt, 50 kg.-os hordókban Budapesten.		

Erdélyrészi vásárok jegyzéke 1896. április 1—30-ig.

(NB. Ha valamely vásár ünnep- vagy vasárnapra esik, akkor a rákövetkező hétköznapon lesz megtartva. A napok a kirakó vásárok napját mutatják, a mely nap előtti 2—3 hétköznapon vannak a marhavásárok.)

1. Felső-Bajom, Hódos, Kerellő-Szt-Pál, Markód, Vizakna. 2. A.-Csernáton, Drág, Tasnád. 4. Etéd, O.-Láposbánya. 5. Baromlaka. 6. Alsó-Vist, Bethlen, Hidalmás, Kékés, M.-Illye, Mártonhegy, Oláh-Lápos. 7. Magyar-Nagy-Sombor. 8. Kő-Boldogfalva, Kolozs. 10. Kutyfalva, Magyarós. 11. Teke. 12. Halmágy. 13. Marosujvár, N.-Bacson.	14. Borgó-Prund, Csik-Szép.viz, Kraszna. 16. Ugra, Zám. 17. Szabéd. 18. Berethalom, Várhely. 20. Búza, Drassó, Gyalu. 24. A. Rákos, A.1Szombatfalva, Eczel, Érked, Makfalva, Muzsna, Sz.-Sebes, Torda. 25. Bethlen-Szent-Miklós, Feketealom, Lekencze. 27. Jakabfalva. 28. Hom.-Oklád, Kis-Kapus, Szász-Nádas, Szent-László. 29. Sepsi-Szt-György.

Kiadó-tulajdonos:

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet.”

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.